

DE OUDE FLESCH ☐

33e JAARGANG
ISSN 1383-3049

NUMMER 126

3e KWARTAAL 2011
LOSSE NUMMERS € 10,-

KONINKLIJKE
Distilleerderij Dirkzwager
SINCE 1879

PROFESSIONELE EN BETROKKEN
PARTNER IN VERPAKKINGSGLAS

VINKOVA
VINKOVA.COM

Bezoek het **Nationaal Jenevermuseum**,
een levende **19de-eeuwse stokerij** in
hartje Hasselt.

**NATIONAAL
JENEVERMUSEUM
HASSELT**

WWW.JENEVERMUSEUM.BE

Nationaal Jenevermuseum | Witte Nonnenstraat 19 | 3500 Hasselt

Inhoudsopgave:

- 4. Branderijen in Overschie**
Robert van Ee
- 8. Kon(m)ters en Kuipers**
Peter Zwaal
- 12. Schon's Twin Bottle patent**
Johan Soetens
Willy Van den Bossche
- 19. Glas in Oxford en Winchester**
Willem van Traa
- 22. Elken dag een glaasje**
Peter Korf de Gidts
Johan Soetens
- 33. De uitvinding van het loodglas**
Johan Soetens
Peter Korf de Gidts
- 37. Romeinse grafvondsten uit Ionië**
Johan Soetens
Hans van Rossum
- 41. Nieuws en mededelingen**

Redactie

Johan Soetens, jsoetens@hetnet.nl
Willem van Traa, wvantraa@xs4all.nl

Verzamelaarsvereniging

"De Oude Flesch"

Opgericht 6 juni 1979

Voorzitter

Harry Wagter, wagter@iae.nl

Secretaris

Joke Andringa, d.gvanloenen@chello.nl

penningmeester, vice-voorzitter

Klaas Prins, klaas.prins@planet.nl

public relations en web-site beheer

tevens 2^e secretaris

Arie Vijfvinkel, vijfvinkel@hotmail.com

bibliothecaris

Willem van Traa, wvantraa@xs4all.nl

Lidmaatschap € 40.- per jaar.

Huisgenoten € 10.-

Giro 4142725 t.n.v. "De Oude Flesch",

Schansbosch 11, Linschoten

Voor alle verdere informatie

website: www.deoudeflesch.nl

Van de redactie

Voor U ligt het meest uitgebreide nummer ooit: 48 pagina's en daarmee leven we ver boven onze stand. Hoewel we ons in uitvoering, variaties in onderwerpen en de wijze waarop deze uitgediept worden ruim kunnen meten met in het buitenland versijnde zusterbladen zijn wij budgetair even royaal in de minderheid. De omvang in 2011 is te danken aan eenmalige extra sponsoring van enkele adverteerders. Zonder hun steun zouden wij niet eens aan een uitgave in kleur kunnen denken en zelfs met die steun staan de financiën ons eigenlijk niet toe met meer dan 32 pagina's uit te komen. Extra adverteerders zijn daarom van harte welkom maar die komen niet door er op te zitten wachten. Evenmin omdat ze verwachten er zelf veel beter van te worden maar hoofdzakelijk uit sympathie. Tot nu toe is de advertentiewerving een one-man-show geweest maar het kan toch niet zo zijn dat van de 200 plus lezers van dit blad niemand á titre personel een jaarlijks bedragje van € 150,- tot € 300,- zou kunnen werven bij bijvoorbeeld een vendhuis, notariskantoor, auto importeur, advocatenkantoor of verzekeringsmaatschappij om nog niet te spreken van producenten van dranken en levensmiddelen. Heus, het is vaak louter een kwestie van er om vragen.

In dit nummer op research gebaseerde artikelen van Robert van Ee, Peter Zwaal, Willy Van den Bossche en Peter Korf de Gidts. Deze laatste verzorgde ook het commentaar bij een serie foto's van glazen uit de collectie Bols Erfgoed. Leden van de redactie doen verslag van enkele vakantie ervaringen. Om de Cup-a-soup reclame te citeren: *Dat zouden er meer moeten doen.*

Verzamelaarsvereniging DE OUDE FLESCHE stelt zich ten doel het bevorderen van interesse in, en het verbreden van kennis over gebruiksglas van de oudheid tot heden. Dit heeft betrekking op de productiemethoden, de industriële verwerking en aspecten rond het gebruik van glas. Zij bevordert en ondersteunt het verzamelen van en het onderzoek naar historisch verpakkingsglas, drinkglazen en branche gerelateerde artikelen in de meest brede zin van het woord en streeft naar een vriendschappelijke samenwerking tussen haar leden onder andere door de uitgave van een kwartaalblad, een driemaandelijke bijeenkomst en een jaarlijkse veiling. Ook wil de vereniging samenwerken met gelijkgerichte organisaties waar ook ter wereld.

INZENDING KOPIJ UITSLUITEND in Word document ZONDER OPMAAK

Foto's in JPG graag per separete e-mail.

VOORPAGINA: Twee gelegenheidsglazen 18^e eeuw

Collectie Bols Erfgoed.

Foto Johan Soetens

BRANDERIJEN IN OVERSCHIE

Robert van Ee

‘Wie kent de deelgemeente van Rotterdam Overschie? Ze is zelden in het nieuws en dat is niet terecht.’

Zo begon Cees Marttin in 2008 zijn rapportering over de jaarlijkse veiling van De Oude Flesch aldaar nadat hij *‘was voorbijgegaan aan een mooie neogotische kerk en belandde in een onthaaste, nostalgische, landelijke dorps wereld’*

Charles Leickert (1816-1907): *Gezicht op Overschie - 1845*

Hij zal de enige niet zijn geweest die verrast werd door het bijna idyllische van de oude dorpskern. De meesten kennen Overschie van wat ze er vanaf de A20 of A13 van zien en dat is niet veel meer dan wat er aan na-oorlogse woningbouw boven de geluidsschermen uitsteekt. Maar wacht even: Overschie heeft een eerbiedwaardige ouderdom. Het is ouder dan het nabijgelegen Schiedam, dat pas ontstond nadat een dam in de Schie was gelegd. De rivier de Schie was al in de 13^e eeuw een belangrijke vaarroute en de steden Rotterdam en Delft maakten er dankbaar gebruik van door aanleg van de Rotterdamse Schie (1340) en

Delfshavense Schie (1389), beide op bijgaand kaartje in blauw weergegeven. Die laatste verbinding bood de stad Delft toegang tot de zeeroutes en men zou bijna vergeten dat Overschie daar ook nog ergens lag, in de kromming van de rivier.

Met Schiedam en Delfshaven in de nabijheid zou men kunnen verwachten dat ook Overschie een bloeiende jeneverindustrie heeft gehad maar vreemd genoeg zijn die activiteiten daar beperkt gebleven. In De Oude Flesch 121 werd al geschreven over de distilleerderij ‘De Zon’, de enige waarop Overschie prat kan gaan en die tussen 1860 en 1930 in bedrijf is geweest. Maar zouden er ook branderijen en moutwijn-stokerijen in Overschie zijn geweest? Speurwerk in oude geschriften en enige navraag zo her en der leverde op dat dit inderdaad in beperkte mate het geval is. Jaarverslagen uit de tweede helft van de 19de eeuw van

de destijds bestaande gemeenteraad van Overschie geven daarover uitsluitsel.

In 1851 verschijnt de eerste vermelding waarbij staat *‘dat er drie man werkt’*. In 1860 zijn er twee branderijen en wordt ook de naam van de brander, J.W. Meyer, genoemd. In beide branderijen werkten zes man. In 1864 zijn ook twee jongens in dienst. In 1866 is één van de twee branderijen buiten werking.

In het jaar 1871 worden twee branderijen genoemd die elk van *een stoomwerktuig van 1 ¾ PK* gebruik maken. Twee jaar later, in 1873, zijn de namen *van Kan en Meijer* en *Daalhuizen en Klomp* aan twee branderijen verbonden. Klomp heeft dan samen met *‘van Lennep’* ook nog een moutmolen maar die molen werkte voor de bierbrouwerij *‘de Hoop’*. In 1878 zijn er drie branderijen want *J.W. Meyer jr* richt naast de twee bestaande een derde op en maakt daarbij gebruik van een stoomwerktuig van *2 ½ PK*.

A.J. Terwen: Brandersmolen.
Staalgravure, ca. 1890.

1886 was een topjaar voor de moutwijnindustrie in Schiedam met een productie van ongeveer één miljoen liter. Overschie had toen drie branderijen met 'Meyer'; 'van 't Woudt' en 'de wed J.W. Meyer' als branders. In 1887 waren er nog maar twee met 'van Kan/Meijer' en 'C van 't Woudt'. Vanaf eind jaren 1880 begon de teloorgang van de traditioneel werkende Schiedamse branderijen en vanaf 1891 verschijnen in de genoemde jaarverslagen er dan ook geen vermeldingen meer van. In het bevolkingsregister van Schiedam staat *van Kan* te boek als brandersknecht. Het is mogelijk dat genoemde 'van Kan' degene is die het in Overschie zelfstandig is gaan proberen. Moeilijk zou die stap om zelfstandig verder te gaan niet geweest zijn, althans volgens een passage in het Rotterdams jaarboek van 1915: *'De opzet ener branderij is van geringe betekenis. Het eist weinig vakkennis of bedrevenheid en de inventaris is weinig kostbaar. Branderers behoorden tot de stand der handwerkslieden'* ?Wie het standaardwerk 'De moutwijn industrie te Schiedam' van Coen Kramers hierover inzielt, heeft aan één blik genoeg om te weten dat er sprake is van een simplificatie want er kwam nogal wat bij kijken om een branderij te bestieren. Misschien waren deze Schiedammers wel gewoon de eigenaren van de branderijen, lieten ze zich in Overschie nauwelijks zien en werd het dagelijkse werk aan de in dienst genomen werklieden overgelaten. Van oudsher stonden branderijen in stads en/of dorpskernen. Zo telde Delft in de 17de eeuw er al negen. Toch heeft het tot 1851 geduurd voordat in een officieel stuk uit Overschie melding wordt gemaakt van het bestaan van een

branderij. Het blijft mogelijk dat ze er vóór 1851 al hebben gestaan want veel kleinere leefgemeenschappen elders in den lande herbergden zowel een branderij als een brouwerij in hun stads of dorpsmidden. Het waren in de beginperiode vaak kleine nering-doenden met als nevenbedrijf het branden aan huis. Ook in het agrarische Overschie stonden de branderijen in de dorpskern.

Waar stonden ze? Eén ervan was *branderij 't Zolder'* die volgens een Oud-Overschieënaar gestaan zou hebben aan het begin van de Overschiese dorpsstraat, net voorbij 'de Lage Brug' waar nu nieuwbouw staat. Toch doet de vorm van de achtergevel vermoeden dat het hier misschien ook om een graanpakhuis of een mouterij ging. Hiervoor pleit ook dat het pand na aankoop voor graanopslag is gaan dienen. Volgens J. Van den Berg: in *De Ouderdom vertelt aan de Jeugd* stond de tweede vrijwel zeker verderop bij de Hoge Brug ook aan de Overschiese Dorpsstraat. Bij dit 'huis' in het dorpsmidden springt ook de kenmerkende architectuur van de voorgevel in het oog die wijst op de mogelijkheid van een branderij. Beide bouwwerken zijn inmiddels gesloopt. In genoemd artikel staat verder dat er een branderij was aan de Delftweg tegenover de voormalige openbare school. Dat kan dan mogelijk de derde zijn geweest.

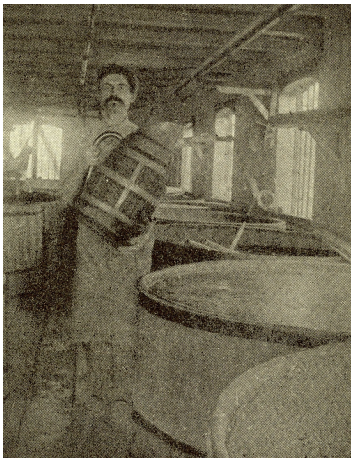

Boven; Achtergevel van de voormalige branderij 't Zolder'. Rechts: gezicht op de Overschiese dorpsstraat, ca. 1920, met links de typische gevel van een branderij. Beide panden zijn inmiddels gesloopt.

Spijtig genoeg zijn tot op heden geen afbeeldingen aangetroffen van het interieur van branderijen in Overschie. Deze aquarel uit 1891 van Gerke Henkes, broer van de Delfthavense distillateur, toont het interieur van een 'vierbaksbranderij'. Hieronder links: Brandersknecht. Rechts: personeel van een onbekende branderij.

het distillatieproces). In Overschie valt de kleinschaligheid op. Niet alleen was het aantal branderijen gering maar hun productie was gerelateerd aan één ruwketel en de vermogens van de stoommachines waren aan de lage kant. Er bestaat een opvallende gelijkenis met wat vroeger bekend stond als 'landbouwbranderijen'. Men produceerde er met gebruikmaking van 'zwaar beslag' (iets meer meel per hl) alleen het 'ruwnat' (distillaat van de eerste afstook) en op deze wijze werd meer spoeling geproduceerd. Deze branderijen bevonden zich hoofdzakelijk in veraf gelegen agrarische streken zoals Limburg. Met haar overwegend agrarisch karakter en de grote behoefte die er bij de boerenbedrijven bestond aan spoeling, past dat goed bij de situatie rond de Overschiese branderijen. Overschie was overwegend agrarisch en daar was veelal ook de lokale economie aan gekoppeld. De winkelnering was er vooral voor plaatselijk gebruik. Verder was het een oord voor passanten (inkomsten uit tolheffing) van en naar de omringende grotere gemeenten (Delft; Rotterdam en Schiedam); stonden er een aantal scheepswerven maar had het zelf geen stadse pretenties. Zo liep het inwonersaantal in Overschie in deze periode op van grofweg niet meer dan 3000 naar 4200 zielen terwijl door migratie de bevolking in vooral naburige Rotterdam fors in aantal toenam. Hoewel Overschie meerdere scheepswerven telde, had het zelf geen binnenhaven maar alleen enkele laad en losplaatsen en waren er ook geen markten in de gemeente.

Misschien waren de panden in Overschie goedkoop, maar de ligging zowel aan het buitenwater van de Schie als aan de verbindingswegen naar de omliggende steden moet aantrekkelijk zijn geweest. Overschie was destijds een grote zelfstandige agrarische gemeente en gemalen graan kon direct uit de nabije omgeving worden betrokken. De bij het branden geproduceerde spoeling was gewild als veevoer en kon zonder bemoeienis van een beurs of een vereniging, zoals in Schiedam, bij de omliggende boerderijen worden aangeleverd. Alle verdere afval verdween in de Schie. Er werd gebruik gemaakt van maar één ruwketel, dwz alleen de eerste gang van het volledige distilleerproces vond plaats. Er werd dan het zogeheten *ruwnat* geproduceerd dat ongeveer 11% alcohol bevatte. Om een alcoholpercentage van 46% te bereiken waren op de oude Schiedamse manier drie distilleergangen nodig. Het is bij deze eerste distilleergang dat spoeling en gist mede werden geproduceerd. Distillaat, spoeling en gist werden apart doorverkocht of soms ook wel verdisconteerd met moutwijn afkomstig van elders. Stoomkracht werd waarschijnlijk zowel voor verpomping als voor het verwarmen van de ketel aangewend maar de machines hadden geen imponerend vermogen: tussen 1¾ PK en 2½ PK. Het aantal werknemers per branderij bleef tot drie beperkt. Dat betekende werkdagen van 's morgens 3 uur tot 's avonds 5 á 6 uur, zonder rust of schafttijd.

Evenals als in Schiedam zien we in Overschie dat branders moutmolens bezaten of er in participeerden middels aandelen. Juridisch heette dat 'een *compagnieschap van geïnteresseerden*'. In Schiedam bedroeg de maalcapaciteit van een molen 13.000 kilo, verdeeld in 26 porties, waarbij één portie voldoende was voor het stoken van één ruwketel (eerste gang van

De Schie bij Overschie, ca. 1900

Het personeel eener zes-baksbranderij.

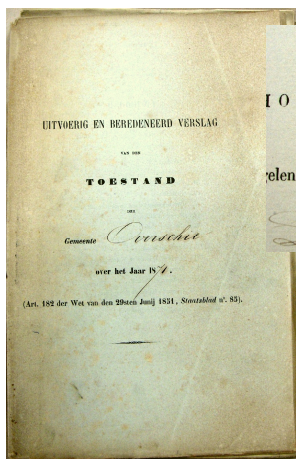
Van links naar rechts. De gistsifter, met gisttol. De vierde man, met heet waterkit. De onderknecht, met beslagriek. De meesterknecht, met het weegglas. De derde man, of ketelbaas, met de kolenschop. Links de koperen koelslangen, waarmee het beslag wordt afgekoeld.

Tot enige economische omvang van betekenis zijn de branderijen binnen het Overschiese nooit gekomen. Het bleek om wat voor reden dan ook niet aantrekkelijk genoeg voor branders/investeerdere van elders om in Overschie moutwijn te gaan stoken.

Daardoor bleef het stadje gespaard voor toestanden zoals die in Schiedam bestonden.

“Overal langs de kromme havens, langs de vesten en zelfs in de drukke winkelstraat van Schiedam stonden de honderden branderijen met hun merkwuurdig platte gevels en kleine ramen. Verspreid over de binnenstad torenden de tientallen molens hoog uit boven de kleine zwart beroete hofjes waar de brandersknechts in woonden. Overal glommen de vuren

s' nachts onder de eesten; hing rook en de damp van spoeling en alcohol en stonden de vaten opgesteld langs het water. Schiedam was zwart Nazareth geworden- De blakerende gruwel voor de rechtschapen gelovige ziel. Vreemd door zijn gewoontes; het mateloze drinken tijdens het werk de opkomst van de brandersknechts die versuft door de zestien- tot achttien-urige werkdagen s' nachts om drie uur naar de branderijen trokken. (Uit: Hans van der Sloot: 150 jaar Henkes) Voeg daar kinderarbeid, loonuitkering in natura (jenever) maar ook misbruik van de diensten van arbeidsmigranten (hannekemaaiers) aan toe en verder commentaar kan achterwege blijven.

HOOFDSTUK XI.

elen van en

Aangaande de openbare veiligheid bestaan geen klachten. De toestand der politie is voldoende.

der politie is voldoende. Die verslagen lijken op elkaar alsof ze van elkaar waren overgeschreven en allemaal ademen ze de geest uit dat er in Overschie nooit iets aan de hand was. Het Nederlands Hervormd was er de dominerende religie en die werd met overtuiging beleden. Het merendeel was Oranjegezind. Het sterk aanwezige religieuze aspect zou voor investeerders van buiten een belemmering kunnen zijn geweest om zich in het “Ons kent ons Overschie” te vestigen. Een groot deel van de branders en distillateurs in

Schiedam was immers katholiek. Verder leefden er veel ‘patriotten’ in Schiedam en die waren vaak minder oranjegezind. Vooraanstaande goeieden uit het Schiedamse hadden indertijd riante buitenverblijven aan de Schie maar zij onderhielden geen betrekkingen met Overschie. Zo hebben de families van Hoboken en Nolet had aan de Schie buitenverblijven gehad. Later in het eerste kwart van de 20ste eeuw hebben zich nadat ze op tijd gunstig hebben kunnen verkopen, nog enige branders zoals Boll (van Boll en Dunlop) gewoond aan de Rotterdamse Rijkweg. Alle panden waarin ‘het gedistilleerd in Overschie’ plaats vond zijn inmiddels gesloopt en is er van ‘gedistilleerd in Overschie’ nu niets meer terug te vinden.

Bronnen: Proefschrift P.J Dobbelaar. ‘Branderijen in Holland tot het begin der negentiende eeuw’.

Gemeentearchief Schiedam. Bevolkingsregister/Jaarboeken 1851-1891.

Coen Kramers. De Moutwijnindustrie te Schiedam. (1945/46)

Gemeentelijke archieven Rotterdam: jaarverslagen 19de eeuw van de gemeenteraad van Overschie inclusief afbeeldingen; relevante archieven van het bevolkingsregister. Jaarboek Rotterdam 1915.

Relevante stukken; mededelingen en foto's in het bezit van het Museum Oud Overschie.

J. van den Berg. ‘De Ouderdom vertelt aan de jeugd’. (Museum Oud Overschie)

Met dank aan: Wim Snickers, Peter Vermeulen, Henk Hettinga.

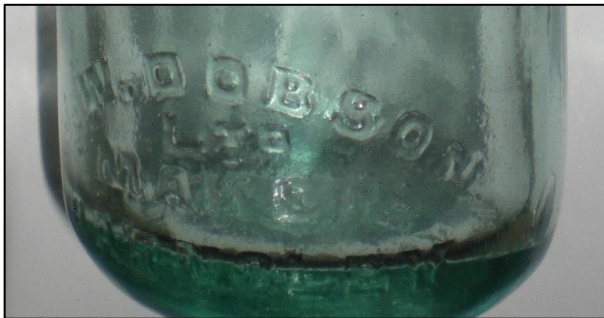
Kon(m)ter & Kuipers, importhandel in flessen en fustbier (1879/80-1912)

Peter Zwaal

Omstreeks 1878 werden in Nederland voor het eerst kogelflesjes gebruikt voor de botteling van limonadegazeuses. Pas na de Tweede Wereldoorlog werden de laatste kogelflesjes uit roulatie genomen. In het tijdvak 1885-1920 was het kogelflesje in Nederland de meest gangbare verpakking voor limonadegazeuses. Onlangs heeft het Likeur & Fris Museum (Hilvarenbeek) een kogelflesje verworven dat licht werpt op de importhandel in verpakkingsglas aan het eind van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw.

Het kogelflesje (19 cm hoog bij een diameter van 7,5 cm), van halfwit (zeegroen) glas heeft een inhoud van circa 30 cl. Op de hiel staat de tekst *J.W. Dobson Ltd / makers / Barnsley*. Aan de hand van de naam J.W. Dobson Ltd. kan het kogelflesje vrij nauwkeurig worden gedateerd. Vóór 1899 was de glasblazerij van Dobson in Barnsley (South Yorkshire) namelijk nog geen *limited liability company* en in 1903 werd de naam van het bedrijf gewijzigd in Dobson & Nall Ltd. Derhalve moet dit kogelflesje tussen 1899 en 1903 zijn gemaakt. Behalve de reliëftekst op de hiel heeft het ook een tekst in de bodem: *Konter & Kuipers / agents / Rotterdam*. Kennelijk heeft de firma Konter & Kuipers dus kogelflesjes

betrokken van J.W. Dobson Ltd. uit Barnsley, een verrassend gegeven want tot op heden is altijd aangenomen dat kogelflesjes die vóór 1906 in Nederland werden gebruikt, allen afkomstig waren uit Duitsland. Een digitale zoektocht door kranten levert de namen op van tenminste twee andere bedrijven die zich al in de jaren tachtig en negentig van de negentiende eeuw bezig hebben gehouden met de import van kogelflesjes uit Groot-Brittannië: de firma's Bundten & Smith (Rotterdam) en F.J. Raken (Amsterdam). Hoewel ook over die bedrijven interessante dingen zijn te vertellen beperk ik mij thans tot de firma Konter & Kuipers

die is voortgekomen uit een bloeiende bierhandel te Leeuwarden.

Dit in 1852 door Bouwe Jans Kuipers (1820-1883) opgerichte bedrijf verkocht een groot aantal binnen- en buitenlandse bieren aan caféhouders in Leeuwarden en omstreken. Vanaf 1857 was Bouwe Kuipers behalve bierhandelaar ook eigenaar van een horecazaak op de hoek van het Raadhuisstraatje en Herenwoltje. Deze onder de naam Oranje-Bierhuis gedreven horecazaak – die overigens nog altijd bestaat – wist zich te onderscheiden door het ongekend brede aanbod van bieren en doordat er principieel geen gedistilleerde dranken werden geschonken. In 1867 verbond Kuipers zich als “*enigst agent voor Leeuwarden en omstreken*” aan de Groninger Stoombierbrouwerij Artevelde uit Hoogkerk. Deze in 1866 opgerichte brouwerij produceerde ondergistende bieren volgens Beierse en Weense recepturen. Kuipers agentschap van deze kleine brouwerij duurde niet erg lang. Grotere bierbrouwerijen elders uit den lande dienden zich aan. In 1872 betrok Kuipers blijkens advertenties in de *Leeuwarder Courant* bieren van tenminste vier ondergistende Nederlandse brouwerijen: Stoombierbrouwerij Davo (Deventer, 1867), N.V. Stoombierbrouwerij De Kroon v/h firma Werthemann & Türling (Arnhem, 1860), N.V. Koninklijke Nederlandsche Beiersch-Bierbrouwerij (Amsterdam, 1864) en firma De Pestere, Kooy & Co. handelend onder de naam Beiersch-Bierbrouwerij De Amstel (Amsterdam, 1870). In 1873 werd Kuipers door Heineken's Bierbrouwerij Maatschappij N.V. benaderd met de vraag of hij

*Bouwe Jans Kuipers.
Collectie Wanda Peters.*

hoofdagent voor Friesland wilde worden. Kuipers stemde daarin toe en bouwde vervolgens zijn contacten met andere Nederlandse brouwerijen af. Wel bleef hij, ter aanvulling op het Heineken-assortiment, handelen in buitenlandse bieren.

Inmiddels had Kuipers zich geassocieerd met zijn 21-jarige stiefzoon en neef Tjipke Tjipkes Konter (1847-1921). Konter was de zoon van Kuipers' tweede vrouw, een zuster van Kuipers' overleden eerste echtgenote. Zodoende was Tjipke Konter zowel stiefzoon als neef van Bouwe Kuipers. In de notariële akte van 10 januari 1869 werden de activiteiten van de firma B.J. Kuipers & Co. omschreven als *"het uitoefenen en drijven van den bierhandel en houden van bierhuis"*. Opvallend genoeg werd Kuipers' eigen zoon uit zijn eerste huwelijk bij diens meerderjarigheid buiten de firma B.J. Kuipers & Co. gehouden. Deze Jan Ruurd Kuipers (1849-1926) vestigde zich in 1874 in Rotterdam, alwaar hij het nederige beroep van kantoorbediende uitoefende.

In 1878 werd het Oranje-Bierhuis door B.J. Kuipers & Co. van de hand gedaan. Het jaar daarop trok Bouwe Kuipers zich ook als actieve vennoot terug uit de bierhandel. Met het oog op de toekomst regelden Bouwe Kuipers en Tjipke Konter op 29 april 1879 opnieuw hun zakelijke verhoudingen. Bij notariële akte werd vastgelegd dat in het geval Kuipers binnen vijf jaar zou komen te overlijden – wat in december 1883 inderdaad gebeurde – Konter als enige firmant de zaak zou voortzetten. Konter hoefde de zeggenschap over de firma B.J. Kuipers & Co. niet te delen met zijn stiefbroer/neef Jan Ruurd Kuipers maar moest deze wel op één of andere wijze compensatie bieden. In het kader daarvan is waarschijnlijk in de loop van 1879 of begin 1880 de firma Konter & Kuipers opgericht, waarvan de onderhandse akte overigens pas in augustus 1886 (!) ter griffie van de arrondissements-rechtbanken te Rotterdam en Leeuwarden werd geregistreerd. In deze akte werden de activiteiten van de vennootschap omschreven als: *"handel [...] drijven in flesschen, op eigen naam en als agenten van buitenlandsche fabrieken"* en *"importeerden en handel drijven in buitenlandsche bieren, uitsluitend op fust"*.

Hoewel de vennootschap dus in Rotterdam en Leeuwarden stond ingeschreven, werd Konter & Kuipers operationeel geleid vanuit Rotterdam, waar de voormalige kantoorbediende Jan Ruurd Kuipers zijn intrek nam in een eigen kantoor aan de Goudsesingel. In 1883 of 1884 verhuisde dit kantoor naar de Nieuwehaven.

WEEER SYPHONS
PRIMA BOHEEMSCHE KRISTAL
GEGARANDEERD LOODVRIJE
KONTER & KUIPERS,
Rotterdam-Leeuwarden.
(9251)

KONTER & KUIPERS,
FLESSCHENSORTEN,
tot concurreerende prijzen.
benevens alle andere
Beugelflesschen,
ROTTERDAM en LEEUWARDEN.

Links: advertentie Het Nieuws van den Dag, 5 mei 1891.

Boven: advertentie Middelburgsche Courant, 25 mei 1883.

Onder: advertentie Het Nieuws van den Dag, 28 mei 1892.

Beugelflesschen
sterk - goedsluitend - net afgewerkt - prima drijvende gummiringen.
KOGELFLESSCHEN
echte Engelsche CODD's flesschen - zeer sterk - zuivere ringsleuf - prima ringen.
Steeds voorradig tot concurreerende prijzen.
Monsters en Prijscouranten franco.
KONTER & KUIPERS, Rotterdam & Leeuwarden.
(3485)

BASS & Co's.
BIEREN,
 worden — uitsluitend op fust — tot
 billijkste prijzen geleverd door
KONTER & KUIPERS,
 AGENTEN.
 Rotterdam en Leeuwarden.

Links: vanaf maart 1886 was de firma Konter & Kuipers alleenimporteur van het Münchner Kindl bier. Boven: advertentie Middelburgsche Courant, 25 mei 1883.

Duidelijk is dat de firma Konter & Kuipers de handel in buitenlands bier voortzette die voorheen door B.J. Kuipers & Co. werd uitgeoefend. De belangrijkste soorten bieren die door Konter & Kuipers op fust werden geïmporteerd waren Stout (van brouwerij Bass & Co. uit Burton upon Trent), Dortmunder (van de Dortmunder Actiën Brauerei) en Münchener (van Brauerei zum Münchner Kindl).

Veel belangrijker dan de importhandel in fustbier is waarschijnlijk de importhandel

in flessen geweest. De firma Konter & Kuipers lijkt zich wat die handel betreft vooral te hebben gericht op bierbottelarijen en mineraalwater-fabrieken. In advertenties van het bedrijf worden nagenoeg uitsluitend beugelflessen voor bier, kogelflesjes voor limonadegazeuse en sifons voor spuitwater te koop aangeboden. Alleen in een advertentie uit 1883 laat de firma Konter & Kuipers weten daarnaast ook *“alle andere soorten flesschen tot concurrerende prijzen”* te kunnen leveren. Om niet in concurrentie te treden met haar eigen afnemers van bierflessen hield de firma Konter & Kuipers zich in haar hoedanigheid als bierhandel bewust afzijdig van de import en verkoop van flessenbier.

Van welke buitenlandse leverancier(s) de firma Konter & Kuipers beugelflessen heeft betrokken is helaas niet bekend. De spuitwatersifons waren vermoedelijk afkomstig van de firma Carl Stölzle's Söhne, eigenaar van een groot aantal glasfabrieken in Niederösterreich en Bohemen, waaronder één in Georgenthal (het huidige Jiřetín pod Jedlovou in Tsjechië) waar uitsluitend sifons werden vervaardigd. Voor kogelflesjes heeft Konter & Kuipers zich tot Engelse producenten gewend. In de oudste advertenties werden kogelflesjes aangeboden die hetzelfde gedrongen model hebben als het kogelflesje dat de aanleiding vormt voor dit artikel. In kringen van verzamelaars wordt dit model kogelflesje aangeduid als een *dummy*. In latere advertenties werden meer langwerpige kogelflesjes te koop aangeboden. Deze werden aangeprezen als zijnde de *“echte Engelsche Codd's kogelflesschen”* wat erop duidt dat ze afkomstig waren uit de Hope Glass Works in Barnsley van The Rylands Glass and Engineering Company Ltd. De geschiedenis van dat bedrijf is nauw verbonden met de uitvinder van de kogelfles Hiram Codd (1838-1887).

Links: Jan Ruurd Kuipers. Rechts: Tjipke Konter. Collectie Wanda Peters.

Dat de stiefbroers/neven Tjipke Konter en Jan Ruurd Kuipers zich in 1879 of 1880 op de import van flessen hebben gestort, heeft ongetwijfeld te maken gehad met het sterk groeiende aantal bierbottelarijen en mineraalwaterbedrijven. Deze groei ging gepaard met een sterk stijgende vraag naar flessen en sifons. Nederlandse verpakkings-glasfabrieken als Boers & Co. (Delft), J.H. Thöne & Co. (Nieuw-Buinen), Meursing & Co. (Nieuw-Buinen) en Jeekel & Co. (Leerdam) konden in 1879/1880 alleen tegemoetkomen aan de vraag naar

beugelflessen. Geen enkele Nederlandse glasblazerij was toentertijd in staat om kogelflesjes en spuitwatersifons te leveren. Konter en Kuipers zagen dit gat in de markt en sprongen erin. Ze waren, zoals reeds opgemerkt, zeker niet de enigen. Ook andere Nederlandse bedrijven en bedrijfjes hielden zich bezig met de import van kogelflesjes (uit Engeland en Duitsland) en sifons (uit Frankrijk en Oostenrijk-Hongarije). Toen in 1888 of kort daarvoor de eerste kogelflesjes van Nederlandse makelij (uit de N.V. Flesschenfabriek Delft v/h Boers & Co.) op de markt kwamen, zullen sommige van deze importeurs het moeilijker hebben gekregen.

Advertentie 'Het Nieuws van den Dag' 26 januari 1889.

hebben uitgemaakt van de Leeuwarder gemeenteraad werd Komter in 1907 benoemd tot wethouder van financiën. Dit wethouderschap leidde er mede toe dat hij zich ultimo 1908 terugtrok uit de dagelijkse leiding van bierhandel B.J. Kuipers & Co. ten gunste van zijn twee jongste zonen, Karel (1872-1910) en Egbert Komter (1876-1933).

Afgaande op adresboeken heeft de firma Konter & Kuipers, importhandel in flessen en fustbier, nog zeker tot 1912 bestaan. Omdat Tjipke Konter zijn familienaam in 1903 had laten wijzigen in het welluidender Komter, heette ook de firma vanaf 1903 Komter & Kuipers. Na 1912 ontbreekt elk spoor van het bedrijf. Vermoedelijk is de firma geruisloos opgedoekt. Tjipke Komter ging na een wethouderschap van acht jaar in september 1915 met pensioen. Geboren als vaderloos zeemanskind op Schiermonnikoog, overleed Tjipke uiteindelijk op 74-jarige leeftijd als ereburger van Leeuwarden (augustus 1921). Jan Ruurd Kuipers keerde Rotterdam in maart 1914 na dertig jaar de rug toe en ging met zijn vrouw in Den Haag rentenieren. Een groot deel van zijn vermogen had Kuipers belegd in Russische aandelen. Die aandelen bleken na de revolutie van 1917 niets meer waard. Na het overlijden van zijn vrouw verhuisde Kuipers in april 1926 naar Laren (NH), waar zijn enig kind, dochter Aafke (1876-1943) woonde. Zij was getrouwd met haar achterneef Douwe Komter (1871-1957), Tjipkes één na oudste zoon. Het echtpaar Komter-Kuipers was werkzaam in de kunsten: Aafke als pianiste en musicologe, Douwe als kunstschilder en handelaar in antiek en Oosterse kunst. Enkele maanden na zijn verhuizing naar Laren overleed ook Jan Ruurd Kuipers (augustus 1926).

Konter & Kuipers, bottle and keg beer importers (1878/9-1912)

Soon after its invention, English-made Codd bottles were imported into the Netherlands by several small trading companies based in Rotterdam and Amsterdam. One of these, Konter & Kuipers, was owned by two cousins who also happened to be stepbrothers: Tjipke Tjipkes Konter (1847- 1921) and Jan Ruurd Kuipers (1849-1926). Konter and Kuipers, Frisians by birth, started trading in Codd-bottles in 1879 or 1880. Though formally registered in Rotterdam and Leeuwarden (Frisia), the office and warehouse of Konter & Kuipers were located in Rotterdam. Daily operations were managed by Jan Ruurd Kuipers. Tjipke Konter was occupied with running B.J. Kuipers & Co., the Heineken beer bottling company in Leeuwarden that was started by his stepfather and uncle Bouwe Jans Kuipers (1820-1883) in 1852. The embossings of a Codd-bottle recently acquired by the Likeur & Fris Museum (National Museum for Liqueurs and Soft Drinks, Hilvarenbeek), dating from 1899-1903, indicates that Konter & Kuipers at the turn of the century were acting as agents for the Oaks Glass Bottle Works from J.W. Dobson Ltd in Barnsley (South Yorkshire). Konter & Kuipers also imported sodawater siphons (probably made at the Georgenthal factory of Carl Stölzle's Sons in Bohemia) and swing stopper bottles to fulfill the needs of the growing Dutch soft drink and beer bottling industry. From the onset Konter & Kuipers were also active in the keg beer import trade. They did not bottle these beers to avoid becoming the competitors of the beer bottlers they served as bottle importers. In 1903 Tjipke Konter changed his name in the more decorously sounding Komter ('kont' is the vulgar Dutch word for bottom). By that time the Konter & Kuipers company was in decline as Codd-bottles were by then mass produced by several Dutch glass works. In 1912 or soon thereafter the company was quietly dissolved.

SCHON'S TWIN BOTTLE PATENT

Johan Soetens

Research: Willy Van den Bossche

Boven: Voorblad van de brochure 'Fris-in' uit 1973 met rechts de daarin afgebeelde Schon's Twin Bottle.
Onder: Hiram Codd's patent. Coll. Willy Van den Bossche

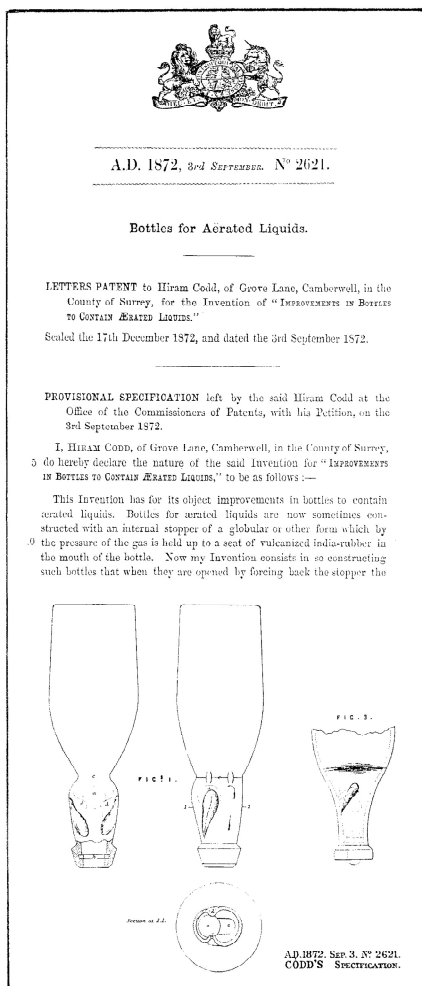

Sinds 1942 had de destijds nog bestaande Bond van Bierhandelaren en Mineraalwaterfabrikanten - B.B.M. (nu Nederlandse Vereniging Frisdranken, Waters en Sappen - fws) , een museumfonds voor het aanschaffen van historische machines en flessen ten behoeve van de Vakopleiding Mineraalwaterbedrijf. Hoewel die opleiding in 1969 werd gestaakt werd het museumfonds niet opgeheven omdat men een zekere verantwoordelijkheid voelde voor het culturele erfgoed van de bedrijfstak. In 1973 werd ter gelegenheid van het veertigjarig jubileum van de B.B.M. in de Rotterdamse Doelen een tentoonstelling georganiseerd over de geschiedenis van frisdranken. Veel van de tentoongestelde flessen en machines waren aangekocht met behulp van het B.B.M. Museumfonds

waarbij de toenmalige secretaris drs. C.J.Kievit een actieve rol speelde. Zijn werk werd voortgezet door zijn opvolger, Drs. J.J. Schat en dank zij diens bemiddeling kon deze historische collectie uiteindelijk worden ondergebracht in het Likeur- en Frisdrankmuseum te Hilvarenbeek. Daar beschikt men nu over de grootste collectie flessen en machines ter wereld op het gebied van wat tegenwoordig met 'frisdranken' wordt aangeduid. De in 1973 door de heer Kievit ter gelegenheid van de tentoonstelling geschreven brochure 'Fris-In' is nog altijd een boeiende en leerzame historische samenvatting omtrent het gebruik, productie en verpakking van mineraalwaters en frisdranken.

Tijdens de Nieuwjaarsbijeenkomst 2011 in Leerdam hield ons lid Hans van Zuijlekom bladzijde 6 van die brochure onder mijn neus met daarop de curieuse afbeelding van een tweetal 19^e eeuwse mineralwaterflessen, innig verbonden door middel van een stuk ijzerdraad: de zogenaamde Schon's patent dubbelfles. Ik moet bekennen dat ik op dat moment dat plaatje voor het eerst bewust zag en het patent niet thuis wist te brengen. In het naslagwerk van in Russell Harrison (*'Mineral Waters en Closures'*) staat wel een Schon's twin bottle afgebeeld en beschreven onder code *E*, wat staat voor: *'slechts enkele exemplaren bekend'* maar verdere informatie ontbreekt. In een dergelijk geval is mijn toevluchtsoord altijd het doen van een beroep op de kennis en uitgebreide bibliotheek van Willy Van den Bossche maar ook hij moest bekennen van dit patent nog nooit gehoord en de fles nooit gezien te hebben. Zestien uur speuren en internetten later wist hij het wel. Hieronder volgt het resultaat van zijn bevindingen.

Om te beginnen bleek *Schon's patent* geen patent te zijn maar 'British Registered Design (RD)' No. 65433 vandaar dat het in de registers van patenten op glas niet te vinden is. Naamsbescherming (Trade Mark) werd in 1876 verleend voor de combinatie van een fles met inwendige schroefdraad en een speciaal model kogelfles. Dat was dus al snel na de uitvinding van de kogelfles door Hiram Codd in 1872 wiens patent *'Improvements in Bottles to Contain Aerated Liquids such as mineral water, soda waters, lemonades etc.'* op 3 september van dat jaar werd geregistreerd onder nummer 2621. De Schon's flessen werden gemaakt bij de Londense glasfabriek Barrett & Elers, die mét de Ryland Glass and Engineering Company in Barnsley, een belangrijke producent was van kogelflessen in Engeland. In Nederland zouden pas eind 1800 de eerste kogelflesjes gemaakt worden door de glasfabriek te Delft en vanaf 1906 tevens door Jeekel & Co. te Leerdam en wel in donker glas ten behoeve van de markt in de koloniën.

Evenals Ryland Glass leverden Barnett & Foster desgewenst de kogelflessen met een monding van gekleurd glas waarbij de klant de keus had tussen blauw, bruin of donkergroen of voorzagen de flessen van een gekleurde kogel respectievelijk in zwart, bruin donkergroen of blauw glas zodat deze gemakkelijk te onderscheiden waren van die van de concurrenten. Men produceerde een model kogelfles met vier inkepingen in de hals in plaats van de gebruikelijke twee, dat

Links: Twee kogelflesjes fabrikaat Ryland Glass, Barnsley. Coll. Willy Van den Bossche
Boven: Een van Nederlands oudste kogelflesjes, met opschrift 'Tjoa Tjai Toan, Palembang' begin 1900. Fabrikaat Jeekel & Co. Leerdam. Coll. Nationaal Glasmuseum.

gepatenteerd stond als *Niagara Bottle*. In 1898, toen het gebruik van kogelflessen op haar hoogtepunt was, bestond het leveringsprogramma uit acht verschillende inhouden, van 5 – 22 oz. (ca. 15 – 60 cl.).

Catalogue A. 1896. Barnett & Foster. THE "NIAGARA" BOTTLE. THE GREATEST IMPROVEMENT IN BOTTLES SINCE COOKE'S ORIGINAL PATENT IS THE "NIAGARA" BOTTLE. (AN IMPROVED COOKE)

NOTE! When ordering Patent Bottles, be sure to specify the "NIAGARA", so as to ensure getting all the latest improvements.

NOTE! When ordering Patent Bottles, be sure to specify the "NIAGARA", so as to ensure getting all the latest improvements.

PRICE'S SUBJECT TO FLUCTUATION. - Sent by Quotations.

QUANTITY	100	250	500	1000	2500	5000	10000	25000	50000
PRICE PER DOZ.	12.0	11.0	10.0	9.0	8.0	7.0	6.0	5.0	4.0
PRICE PER DOZ.	15.0	14.0	13.0	12.0	11.0	10.0	9.0	8.0	7.0

Export Packing Cases for above rates.

Niagara Works, London, N.; and Bolton, Lancs.

BOTTLE ALL KINDS OF MINERAL WATERS IN BARRETT & ELSER'S PATENT SCREW STOPPERED BOTTLES

No Opener required. No Corkscrew. Easily Closed and Opened. Perfectly Air-tight. Can be filled with a very simple and inexpensive Machine, by a girl, at the rate of 400 dozen a day.

The following authenticated table, showing the sales of Mineral Waters by one firm alone in London, in Barrett's Screw-Stoppered Bottles proves the great success that has attended their introduction, and their popularity with the general public.

SALES OF MINERAL WATERS In Barrett's Screw-Stoppered Bottles by one Firm in London.

	1883.	1884.
January	5,743	5,790
February	5,092	5,478
March	5,088	11,097
April	7,469	13,271
May	13,503	26,738
June	17,483	22,096
July	20,169	33,567
August	20,957	38,243
September	13,353	28,558
October	11,318	—
November	7,899	—
December	8,961	—

The advantages of BARRETT'S PATENT SCREW STOPPERS over others are that they are coated with the purest Ebonite, and are *insoluble*, and being perfectly clean and tasteless, cannot contaminate the waters.

They are unlike Wood Stoppers, which of necessity are porous, and therefore in time *swell* and are liable to break the necks of the bottles. Wood Stoppers also become covered with fungus. Barrett's Stoppers will stand rough usage, and are therefore unlike Glass Screws, which grate and often become fixed in the necks of the bottles. Glass Screws are also liable to chip, and the fragments mix with the liquor.

Barrett's Stoppers will stand **ANY CLIMATE**, are interchangeable, and, in consequence of the length of time they will last, are the cheapest in the trade.

FACTS ARE INDISPUTABLE!!!! Bottles for our Patent Screw Stoppers can be made in any reasonable shape or size. Price Lists on application.

BARRETT & ELSER,
21, CHARTERHOUSE BUILDINGS, GOSWELL ROAD, LONDON, E.C.

Voor de Schon's Patent flessen werd door Barnett & Foster een uitvoering van de Niagara kogelfles gebruikt in combinatie met een speciaal model fles met inwendige schroefdraad waarbij een uitstulping van de fles moest passen in de insnoering onder de hals die bij de kogelfles moest verhinderen dat de kogel diep in de fles zou vallen en deze zou breken. Om de samenvoeging van de twee flessen mogelijk te maken was het flesje tevens uitgevoerd met enkele uithollingen.

De tweelingflessen werden op de markt gebracht door de Twin Bottle Company in Londen en aanbevolen voor het tegelijk uitschenken van combinaties als wijn en sodawater, koffie en thee met gezoet water, ale en gemberbier enz. Daarbij was de kogelfles bedoeld als container voor het koolzuurhoudend deel van de mixdrank. Je kon ook besluiten slechts de inhoud van een van de twee flessen te gebruiken en het gebruik werd daarom aanbevolen voor reizigers, theater bezoekers en toeschouwers bij sportevenementen.

SCHON'S PATENT TWIN BOTTLE.

GREATEST NOVELTY OF THE AGE!
WINES, BEER, CIDER, COFFEE, TEA, and other Liquors, with MINERAL WATERS, in TWIN BOTTLES ready for mixing when required. Always in Good Condition.

ALWAYS READY.

ADVANTAGES.

To the CATERER.

NO WASTE
Through Stale Wines or Liquors.
NO SPILLING.
NO MEASURING.
SAVING OF TIME.
Consequently Saving of Labour.
QUICK SERVING.
NO GRUMBLING.
But increased Trade and **GREATER PROFITS.**

To the CONSUMER.

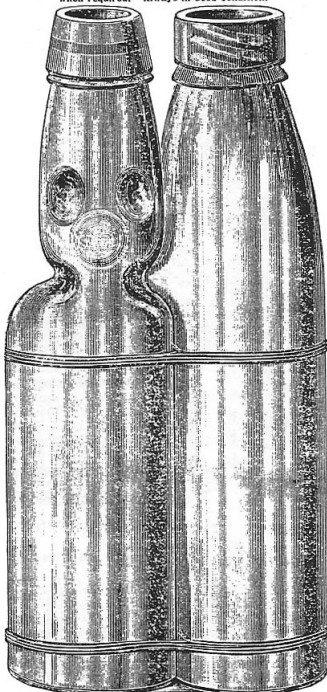
PURE
NATURAL WINES,
SUPERIOR QUALITY.
NO STALE LIQUORS.
A FRESH BOTTLE for every Person.

NO WASTE. ECONOMY.

Quickly and Easily Opened.
LARGER QUANTITIES THAN NOW OBTAINABLE.

1 PINT of WINE.
1 PINT of MINERAL WATER.

ALE and GINGER BEER,
CIDER and LEMON,
&c., &c., &c.

ALWAYS HANDY.

FOR USE AT

Hotels, Restaurants,
Railway Stations,
AND SIMILAR PLACES.
CLUBS, THEATRES,
CONCERTS,
BALLS, PARTIES, &c.
PICNICS, RACES,
CRICKET and
TENNIS MATCHES,
AND
ESPECIALLY
FOR HOME USE.

Claret and Soda 4.
Claret and Lemonade 4.
Sauterne and Soda 4.
Sauterne & Lemonade 4.
Fine Rich Sauterne
and Soda 6.
Sherry and Soda 6.
Sherry & Lemonade 6.
&c., &c.

PER DOZEN,
Delivered anywhere
IN LONDON.

SPECIAL BRANDS at
SPECIAL PRICES.

Deposit Charged on the Bottles,
but refunded on their being
returned in good condition.

COFFEE OR TEA

AND
AERATED
SYRUPED WATER,
&c., &c.

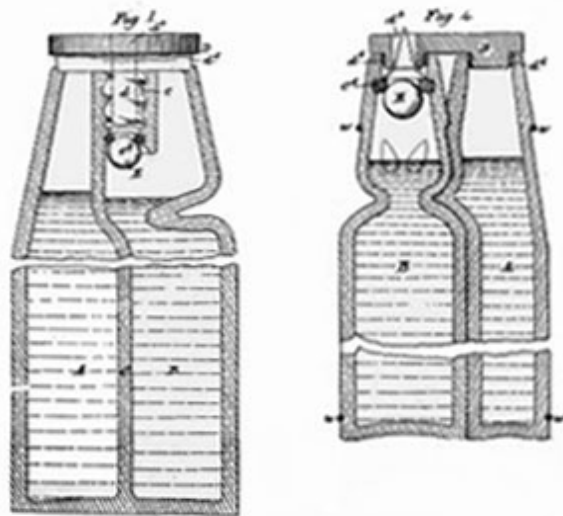
CAN BE POURED OUT TOGETHER OR SEPARATELY.
IN ADDITION TO THE NOVELTY, THE PUBLIC IS OFFERED THE CHEAPEST AND BEST DRINKS IN THE MARKET, which command themselves to TRIUMPH, being the nearest approach to a palatable and absolutely PERFECT DRINK that has yet been introduced. The Company is prepared to appoint AGENTS where not yet represented, and to grant LICENCES in all districts where arrangements have not as yet been made.

FOR TERMS APPLY TO THE TWIN BOTTLE CO., LIMITED, 101, LEADENHALL STREET, LONDON, E.C.
Come and see the "TWINNS" at the BREWERS' EXHIBITION.

Bovenstaande foto's tonen duidelijk de gewelfde aanpassingen in de vorm van het flesje met inwendige draad.

Foto: Russ Smith, redacteur 'Antique Bottle Collector'.

N° 18,588

A.D. 1888

Date of Application, 19th Dec., 1888

Complete Specification Left, 19th Sept., 1889—Accepted, 19th Oct., 1889

PROVISIONAL SPECIFICATION.

Improvements in Bottles or Receptacles for Containing Aerated Waters and other Liquors.

I ANTON SCHON of 26 Woodland Road New Southgate in the County of Middlesex Merchant do hereby declare the nature of this Invention to be as follows:—

The object of my Invention is to provide a bottle or receptacle in which aerated waters and other liquors are contained so that they can be poured out at the same time to make a mixture of the several liquors and waters or if so desired so that the several liquors or waters can be poured out separately.

According to my Invention I make the said bottles or receptacles with a division or divisions forming two or more separate chambers leading preferably to one common outlet but capable of being closed so that the liquors or waters in one chamber do not mix with the other liquors or waters in the other chamber or chambers until required for use. The closing of the chambers can be effected by a screw or other stopper common to the several chambers so that when the stopper is removed the contents of the several chambers can be poured out at the same time. Or the chamber which is to receive the aerated water is made with a second opening closed by a ball or other stopper so that the said chamber can be charged with the aerated water in the usual way. If one only of the liquors or waters be required (the aerated water for example) it can be poured out by releasing the ball or other stopper which closes its outlet and the other liquor contained in the other chamber or chambers can be reserved for future use.

Dated this 19th day of December 1888.

J. H. JOHNSON & Co.,
47, Lincoln's Inn Fields, London, W.C., Agents.

Links: tekeningen en beschrijving behorend bij de patentaanvraag uit 1888. Van de afgebeelde modellen is alleen het rechter ontwerp uitgevoerd.

In 1888 diende Anton Schon opnieuw een patentaanvraag in, ditmaal voor een een compartimentenfles waarbij de twee afdelingen door één inwendige schroefsluiting werden afgesloten. Het is niet bekend of deze variëteit ooit op de markt is gekomen. Het is ook moeilijk voor te stellen dat een vormconstructeur het idee zou kunnen uitvoeren.

Je kunt je afvragen wat iemand bezielde heeft om dit allemaal te bedenken. Kennelijk was er toch een markt voor, anders had de glasfabriek geen speciale productie doen plaats vinden. Erg veel kunnen er overigens niet van zijn gemaakt want Schon's tweelingflessen zijn een absolute zeldzaamheid. De laatste maal dat er één op de markt kwam bracht deze 3.000 Pond op. Slechts een beperkt aantal verzamelaars kan zich verheugen in het bezit van een exemplaar. Eén daarvan is de Engelse verzamelaar Russ Smith, de bezielde uitgever van het Engelse Nationale Bottle magazine 'Antique Bottle Collector', evenals De Oude Flesch een kwartaalblad. Hij was zo vriendelijk om een aantal foto's voor dit artikel ter beschikking te stellen.

Deze helaas incomplete Schon's tweelingfles is bijzonder omdat dit het enig bekende exemplaar is waarbij de inkepingen in de hals van het kogelflesje niet traanvormig zijn maar rond, volgens het z.g. Dobson patent. De tekst op de flessen luidt: SCHON'S PATENT / THE TWIN BOTTLE & / TRADE MARK / THE TWIN BOTTLING CO Ltd / LONDON / THE NIAGARA BOTTLE RD. Collectie Ivan Sawyer. Foto: Russ Smth, redacteur 'Antique Bottle Collector'. Onder: advertentie van Barnett & Foster. Hun 'Niagara' kogelflesje werd gebruikt voor het samenstellen van de Schon's Tweelingfles.

Barnett & Foster, Proprietors of Galloway Bros. 103

Bottles and Jars of every Description

Full particulars and current prices on application.

Fig. U171 Fig. U172 Fig. U173 Fig. U174 Fig. U175 Fig. U176 Fig. U177

Fig. U178 Fig. U179 Fig. U180 Fig. U181 Fig. U182

Screw and Swing Stoppers

Vulcanite. Domed (Hacyo); Flat (Filgi); Chisel-headed (Filja) 5/6
Lignum Vitæ. .. (Hacyo); .. (Filho); .. (Folka) 5/3

Swings from 4/9 per gross.
Full particulars on application.

Fig. U183 Fig. U184

Niagara Works, London, N. ; and Bolton, Lancs.

Classified index, page 120. Instructions for telegraphing in code, page 122. Terms of sale, page 119. Telegrams: "Drinks, London." Codes: ABC (4th and 5th editions), Wholesale Union, Premier and Private. Copyright 1916. See special note re prices, page 119.

Het idee om meer flesjes of flessen tot één geheel samen te voegen bestond al bij de Romeinen. Het werd in later tijd regelmatig benut om als olie- en azijnstel te fungeren en werd in de 19e en 20 eeuw gebruikt om de verkoop van wijnen en andere alcoholhoudende dranken te stimuleren. Als verpakking voor mineraalwater in combinatie met een drank van totaal ander karakter is de Schon's tweelingfles bijna uniek. Dat woord *bijna* zou hier niet hebben gestaan als ik in het depot van het Nationaal Glasmuseum te Leerdam niet een tweetal merkwaardige, machinaal vervaardigde duale flessen had gevonden, bestaande uit twee comparimenten, gescheiden door een open gedeelte maar gesloten door één kroonkurk. De flessen zijn in Oostenrijk vervaardigd naar schatting rond 1880 en dragen de tekst 'VIN-AQUA'. Het zou een leuke prijsvraag kunnen zijn voor de technici onder U hoe ze zo'n fles machinaal hebben kunnen maken, vullen en sluiten. Eén der flessen is nog gevuld en er is geen twijfel aan; het idee van Anton Schon, New Southgate, County of Middlesex heeft honderd jaar later in Oostenrijk nog navolging gevonden.

SCHON'S TWIN BOTTLE PATENT

In 1942, the Dutch Soft Drink Association installed a museum foundation with the aim to collect historical equipment and bottles to serve as instructive material for the (in that time existing) course *Professional Training Soft Drink Industry*. Although this training was discontinued in 1969, the museum foundation remained and additional acquisitions could be made which finally resulted in the worlds' largest collection of soft drink bottles and filling equipment, housed to day in the Liqueur and Soft Drink Museum in the city of Hilvarenbeek, the Netherlands.

In 1973, on the occasion of the Soft Drink Associations' 40th anniversary, an exhibition was held in the city of Rotterdam during which many objects acquired through the Museum Foundation were to be seen, supplemented by loans from several museums. Similarly a brochure was produced, featuring a historical overview of the use of mineral waters and lemonades as well as pictures of the exhibited posters, equipment and, of course, bottles. One of them was a picture of the Schons' twin bottle: a Codd bottle, combined with a bottle with internal screw and held together with two lengths of wire.

I never gave that picture a second glance till, in the beginning of 2011, someone asked me information about it and I had to admit that even after almost 50 years in the glass business I had no idea what this was about. Russell Harrison's *Mineral Waters and Closures* has a picture and a description of it and rates it with the rarity code 'E' which stands for '*only a few examples recorded*'. However, no further information is given. In a case such as this I always turn to my good friend Willy Van den Bossche whose broad knowledge of antique bottles and extensive library have often proved to be of great help. However, not this time. Willy had never heard of or seen the Schon's patent bottle although, after 16 hours of reading and searching the internet, he came up with the information.

To start with, the Schon's patent is not a true patent but a British Registered Design (No. 65433). In 1876, four years after Hiram Codd's invention of the Codd bottle, a trade mark was registered for a combination of a registered 'Niagara' Codd bottle that had four retention lugs formed within the stopper chamber and a specially designed bottle with internal screw. Both bottles were made by Barrett & Elers Glassworks, Goswell Road, London who provided clients with aquamarine bottles as well as with bottles made with coloured lips (blue, brown, dark green) or coloured marbles (black, dark green, blue) to distinguish their bottles from those of their competitors. In its heyday Barnett & Foster supplied eight different sizes, from 5 to 22 oz. The Schon's Twin Bottles were supplied by The Twin Bottle & Bottling Company Ltd., 101 Leadenhall Styreet, London EC and contained mixer drinks in some strange combinations: claret or sherry with soda or lemonade, ale and ginger beer, cider and lemon or coffee or tea with aerated or syruiped water. It was recommended for use at hotels, clubs and theaters, balls and picnics etcetera. The Codd bottle

Schon's Twin Bottles. Photo's courtesy of Russ Smith – Antique Bottle Collector.

**6 oz. Niagara bottle embossed:
SCHON'S/THE TWIN BOTTLE &
BOTTLING CO.LTD/ LONDON. Centre:
TRADE MARK and embossed twin bottle.
Perimeter: THE NIAGARA BOTTLE RD.
65433.**

**Cylindrical bottle embossed;
SCHON'S/THE TWIN BOTTLE &
BOTTLING CO. LTD./LONDON. Centre:
TRADE MARK and embossed twin bottle.**

half contained the fizz while the still part of the concoction was held by an internal screw bottle with a curved form in order to fit against its counterpart. Most of the times this was a Niagara four-lugged bottle although there are examples known with Dobson type indents. One of those, with a broken Codd half, is in the possession of Russ Smith, editor of '*Antique Bottle Collector*'. Today, Schon's Twin Bottles are rare and much sought after collectors items. The last time a bottle came up for auction it was sold for 3.000 Pound. After 1920 the use of Codd bottles declined quickly and with it, the use of Schon's patent bottles. And yet – some ideas never die. In the collection of the National Glasmuseum in

Leerdam, the Netherlands, I found a curious dual shaped bottle, made somewhere in the 1980's still holding its original content of soda water and claret. It seems that after hundred years someone had tried to bring Anton Schons' idea back to life again.

AMERICAN CHESTNUT BOTTLES

AMERICAN CHESTNUT BOTTLES

John Pastor

Perhaps this is the quintessential 'utility' bottle, beloved by collectors everywhere. They were a likely staple of many early American homes, businesses and taverns, from colonial times through the 1st quarter of the 19th century. There is no doubt that production of these simple vessels helped to keep the fires burning at many a fledgling glasshouse from

New England to the Mid-Atlantic as well as the Midwest. Ranging in size from a diminutive few inches to more than 12 inches (ca. 30 cm.) they are most often quite delicate in nature being remarkably thin walled, even with many of the larger examples. The fact that so many have survived, now more than 200 years old, is certainly a testament to the great number that must have been produced. Many collectors specialize in collecting chestnut flasks from a particular region, while others will strive to gather a 'run' of graduated sizes and still others simply enjoy collecting them for their character and color variations. It is easy to become attached to their beauty, their simplicity of form and the fact that many of them were blown within a few decades of America's independence. This recognition seems appropriate with

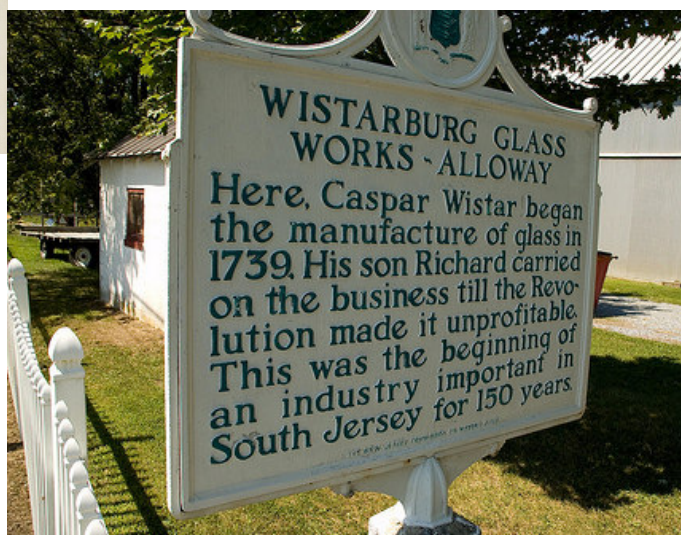

Wistar bought land in Southern New Jersey where excellent quality of sand and plenty of wood was available as well as waterways for transport. With four glassblowers from the Low Countries, later joined by more from Germany, he started to create utilitarian objects, principally bottles and windowpanes, necessary in the daily lives of the colonists. Through archeological excavations and historical research, a great deal of information has come to light on the Wistarburgh glassworks. Chestnut-type bottles and flasks were one of the key products among the utilitarian bottle production at Wistarburgh. Although excavations on the former premises of the glasshouse produced little else but

their general acceptance as being among the earliest recognizable artifacts of American's first industry.

It is hard to collect just one!

Historically speaking, there is little doubt that the most significant of the early South Jersey glasshouses and one of the most historically important of all American glasshouses is that of the Wistarburgh glassworks, located near Alloway, New Jersey, 1738-1782. The founder, Caspar Wistar, came to America in 1717 and after becoming successful as the maker of bronze buttons started a glasshouse in 1739. Noo glass was produced anywhere in the Colonies before 1738.

glass fragments from which not one complete vessel could be reconstructed, we are able to acquire product information through the advertisements of Richard Wistar. In 1752, after his father's death he took over the management of the company. In 1770 British troops occupied the area and in 1780 the factory was offered for sale.

The Wistarburgh glassworks is credited as being the first successful glass factory in America and 'Wisterberg' decorative techniques spread from there to many other glasshouses and were practiced in 19th century New Jersey, New York and New England glassworks. Consequently the term 'South Jersey' eventually replaced the 'Wistarburgh' in collectors' vocabulary.

Left: The burning of tree branches in an American forest to obtain ash and extract the potassium. French illustration from: Les merveilles de l'industrie by Louis Figuier, Paris 1870.

Glas in Oxford en Winchester

Willem van Traa

Of het spreekwoord 'Wat van ver komt is lekker' klopt, weet ik niet. Maar het omgekeerde gaat zeker niet op. Dit voorjaar waren we een paar dagen in Engeland. Van Calais is het nog geen anderhalf uur varen naar Dover en dan nog twee uur rijden naar Oxford.

Boven: Cuddeston bowl in clear blue glass, Anglo-Saxon early 7th century, probably Kent. Found in 1847, lost around 1870/1, found again in 1971 in Leicestershire where it was used as a vase and ever (?) since in the museum.

Rechts: Hellenistic cast bowl in opaque blue glass, Eastern Mediterranean 2nd century BC.

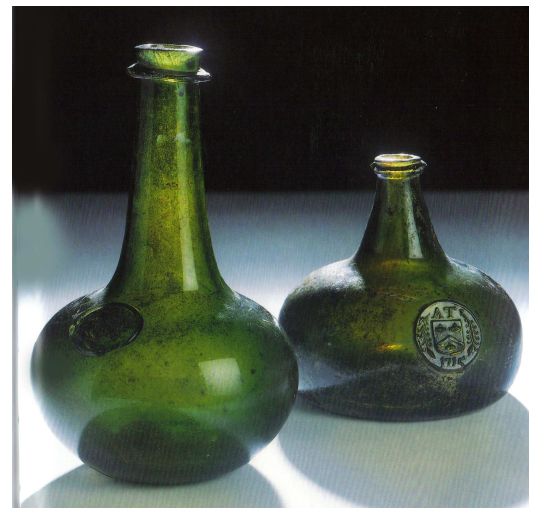
Anders dan Cambridge (Durolipons) is Oxford geen Romeinse, maar een Anglo-Saxische stad (Oxanforda). Romeins glas uit eigen bodem is er dan ook in het Ashmolean museum niet te vinden. Wel is er een bij Cuddeston, Oxfordshire gevonden vroeg 7e eeuwse blauwe glazen beker, vermoedelijk gemaakt in Kent. Volgens een tekening uit 1847 waren er twee bekers, die beiden rond 1873 uit het museum verdwenen zijn. Eén ervan is in 1971 teruggevonden in een huis in Leicestershire waar hij als vaas gebruikt werd. Nu hoort hij weer tot de collectie. 'On the continent' kennen wij dit glas beter als Frankisch of Franco-Germaans glas, maar het is natuurlijk vrijwel hetzelfde. Voor meer Anglo-Saxisch glas verwijs ik graag naar wat Theo Zandbergen in nr 116 schreef.

Het Ashmolean Museum (1908) is een samengaan van de University Art Collection uit 1620 en de collectie van Elias Ashmole uit 1683. De eeuwen erna groeide deze collecties tot het huidige Museum of Art and Archeology (www.ashmolean.org). Het is gevestigd in een imposant classicistisch pand aan Beaumont street. De moderne aanbouw zal eind dit jaar klaar zijn. Het oude en antieke glas komt uit Egypte, Cyprus, Syrië, Venetië, Nederlanden, Duitsland, China en Engeland door schenkingen en eigen opgravingen van de universiteit, aldus het boekje van Martine S. Newby 'Glass of four millennia' (2000, ISBN 1-85444-123-X).

In een wandbrede vitrine staat een grote collectie, vooral 18^e eeuwse Engels,

glas: heavy baluster glazen en alle mogelijke typen slingerglazen, door de Beilby's emailbeschilderde glazen, diverse jelly- en andere dessertglazen waaronder een posset glas, glazen met een Williamite of Jacobite graving. Dat waren de bijnamen voor de partijgangers van Koning-stadhouder Willem III, resp. van die van de laatste

Stuart koning James II die bij de Glorious Revolution van 1688 werd verdreven. Ook zag ik twee stippelgegraveerde glazen, waarschijnlijk van de hand van David Wolff, hoewel niet gesigneerd. Maar waar vind je nog een door hem gesigneerd glas? Helaas maakte het zonnige weer het moeilijk goed te fotograferen, de foto's zijn daarom deels van mij, deels uit het boekje. Wie meer wil weten over flessen uit Oxford kan ik het boekje van Fay Banks aanraden: 'The wine bottles of All Souls College Oxford, 1750-1850' (2002, ISBN 0-9542391-0-5). Zij beschrijft 24 typen flessen met 20 verschillende A.S.C.R.-zegels, wat staat voor All Souls Common Room, verblijfsruimte voor de doctoraalstudenten. In die tijd kregen studenten kennelijk wijn van het College! Fay Banks heeft een website: www.banksconsulting.co.uk/bottles Letterlijk van eigen bodem zijn de gezegelde flessen met de initialen van Humphrey Bodicot en Anne Tomlinson, die van 1639-1660 en 1712-1719, uitbaters waren van de Tree Tuns Tavern, gevonden bij verbouwingen in de kelders..

Zelfs voor een fervent glasverzamelaar biedt Oxford meer. De Colleges met hun eeuwenoude gebouwen, tuinen en parken, diverse kerken, de Radcliffe en Bodleian Library, Broadstreet, Highstreet, het pad langs de oevers van de Thames waar de roeiers oefenen, etc. In Oxford fietst men, wat een vertrouwd straatbeeld geeft. En dankzij de studenten is er op elke hoek wel een pub. Eén dag is dus veel te kort voor zo'n stad. Maar 'Time waits for no one' wisten de Rolling Stones al. Dus reden we de volgende dag verder naar het zuiden.

Winchester was nieuw voor ons. Op een Keltisch dorp bouwden de Romeinen in 70 hun civitas Venta Belgarum, dat de vijfde Romeinse stad in Engeland werd. Van die 'Belgische marktplaats' is nu weinig meer te zien, want Winchester groeide voorspoedig. Alfred de Grote (848-899) maakte het tot de hoofdstad van Wessex. De Normandische koningen bouwden er hun kasteel, waar ze hun schat bewaarden en hun munt sloegen en in de Kathedraal begraven werden. De St Giles Jaarmarkt (charter uit 1096) werd één van de grootste in het land. In de loop van de 13e eeuw trad verval in, de koning vertrok naar Londen en nam z'n muntslag mee. In 1348 werd de stad getroffen door de Black Death, de pest, die 20% van de bevolking weg nam. Winchester bleef daarna tot in de 17e eeuw één van de vele provinciestedjes. De positieve kant daarvan is dat door de teruggang veel uit Romeinse, Anglo-Saxische en Normandische tijden in de bodem bewaard is gebleven, dat anders verloren zou zijn gegaan. Het meeste zit gewoon nog in de grond, al dan niet onderzocht. Een klein deel wordt getoond in het stadsmuseum, dat is gevestigd in een mooi oud gebouw in de binnenstad, pal naast de kathedraal. In het museum gaat de geschiedenis van de Keltisch/Romeinse top floor via de middeleeuwse eerste verdieping naar de Victoriaanse begane grond. Boven ligt een bijna intacte mozaïek uit één van de vele villa's die Venta Belgarum omringden. En mooi Romeins glas, waaronder een opvallende en gave blauwe fles/karaf, volgens het bijschrift afkomstig uit Keulen. Ik herken de vorm uit het Gallo-Romeinse museum in Tongeren (4e kwart 1e eeuw) en uit het recente boek bij de tentoonstelling in Heerlen. Die van Heerlen en Tongeren kwamen ook uit het Rijnland, maar zijn gemaakt in licht groen glas. De Heerlense karaf heeft geen handvat. Verder is er een reeks kleine flesjes, drinkbekers en kommen/napjes, allen uit de bodem gehaalde en weer samengestelde fragmenten.

Ook die zijn vergelijkbaar met die uit Heerlen. De vroege middeleeuwen tonen een uit vele fragmenten opgebouwde olielamp uit de 6e of 7e eeuw, die ik niet goed kan thuisbrengen; mogelijk dat één van de lezers me op het goede spoor kan zetten ?

Above left: Mediaeval oil lamp, greenish glass, 6th – 7th century. Above right: Three Anglo-Saxon beakers, greenish glass, 7th – 8th century.

Left: Decorative glass bottles from the inventory of the 19th century apothecary, City Museum, Winchester

Links: Het 19^e eeuwse Victoriaanse Winchester is onder meer vertegenwoordigd door de volledige inventaris van een apotheek met rijen glazen gebruiksflesse, potten en sierflessen.

Een Anglo-Saxische kerk is in 1079 vervangen door een Normandische Kathedraal, die in de loop der eeuwen ingrijpend is verbouwd. Naast een altaar en muurschilderingen uit de 12^e en 13^e eeuw huist het indrukwekkende gebouw de graven van diverse Koningen, waaronder die van Knut de Grote (985-1035) koning van Engeland, Denemarken, Noorwegen en Zweden, in Engeland bekend als King Canute. De kathedraal bewaart ook de glazen 'Shafesbury bowl' naar de vindplaats onder het altaar van Shafesbury Abbey. Het bijschrift geeft aan dat daarin Knut's hart begraven zou zijn geweest. Wel enigszins verwarrend want Knut's graf is in de kathedraal van Winchester. Hoe het ook zij, het is een mooi stuk Anglo-Saxisch glas met een mooi verhaal. Verder biedt de kathedraal de Morley library uit 1622 waar de 12^e eeuwse

Verder biedt de kathedraal de Morley library uit 1622 waar de 12e eeuwse 'Winchester bible' wordt bewaard te midden van een aantal minder oude maar zeer mooi verluchte bijbels, handgeschreven of gedrukt in het Latijn of Engels, al dan niet voorzien van authentieke oude aantekeningen in de kantlijn. Tenslotte is één van de belangrijke 'trekpleisters' van de kathedraal het graf van de bekende Engelse schrijfster Jane Austen (1775-1817), die in Winchester overleden en begraven is. Is het typerend voor die tijd dat haar grafsteen nergens haar schrijverschap vermeldt? In de later in de 19e eeuw 'by public subscription' bij haar graf geplaatste gedenkplaten wordt dat meer dan goed gemaakt.

Shafesbury bowl, Anglo-Saxon, late 10th century, found under the High Altar of Shafesbury Abbey. Said to have contained the hart of king Knut the Great (985-1035) who died at Shafesbury and was buried in Winchester.

ELKEN DAG EEN GLAASJE

Tekst: Peter Korf de Gidts
Foto's: Johan Soetens

In de afgelopen jaren werd een groot deel van de historische collectie van Lucas Bols digitaal vastgelegd. Een bijzonder onderdeel daarvan zijn de opnamen van glaswerk dat hetzij middels overname van andere bedrijven, hetzij door aankopen van de vroegere conservator thans een interessant aspect vormt van de verzameling Bols Erfgoed. De collectie wordt hier voor het eerst vakkundig beschreven. Helaas moet daarbij worden vastgesteld dat de vele wisselingen in locaties als gevolg van fusies en verhuizingen de glazen niet altijd goed bekomen zijn. Hier en daar hebben afschilferingen aan de voet of aan de rand van de kelk helaas geleid tot een waardevermindering.

Links: Vier dinkglazen, afgeronde trechtervormige kelk. Stam met opaak gaaskerntje omwikkeld door een transparant rode en opaakwitte spiraal. Conische voet. Nederland ca. 1775. h. 14,8 cm. Rechts: Drinkglas met klokvormige kelk en eenzelfde stam als voornoemd. Nederland ca. 1775. h. 16 cm.

Left: Series of wine glasses with red and white opaque twist stem. Netherlands, ca. 1775

Van links naar rechts: Drinkglas met klokvormige kelk. Stam met twee knoppen en een opaak gaaskerntje, omwikkeld met een witte opaak spiraal. Engeland, ca. 1760. h. 17,2 cm. Hollands brandewijnglas resp. 'oorlamglas'. Trechtervormige kelk. Stam met wit opaak gaaskerntje omwikkeld door een dubbele witte opaak spiraal. Dikke schijfvormige voet. Nederland ca. 1760. h. 11 cm. Drinkglas met eivormige kelk. Stam met opaak gaaskerntje en een dubbele witte opaak spiraal. Conische voet. Nederland ca. 1760. h. 11,8 cm.

From left to right: Wine glass with balustroid stem with white opaque twist stem and double knob, England ca. 1760; Cordial glass with white opaque twist stem and heavy foot, Netherlands, ca. 1760; Wine glass with ovoid bowl and white opaque twist stem, Netherlands ca. 1760.

Links: zeldzaam drinkglas. De klokvormige kelk met verticale ribben zijn in de vorm geblazen. Omgekeerde ballusterstam met enkele luhtspiralen. Conische voet. Engeland, ca. 1750. h. 19,7 cm.

Left: rare wine glass with ribbed mould-blown, bell-shaped bowl and air-twist stem, England ca. 1750.

Onder: collectie langstelige glazen.

Links van het midden: twee pijpensteelglazen waarvan helaas één met chip aan de mondrand. De kleine trechtervormige kelk doorgaand in de zeer dunne stam. Conische voet. Nederland ca. 1700-1720. h. 24,5 cm.

Rechts van het midden: Engels drinkglas met trompetvormige kelk en een stam voorzien van een opaak gaaskerntje en een dubbele opaak spiraal. 1750-1775. h. 18,5 cm.

Links en rechts: Drie verschillende drinkglazen met trompetvormige kelk doorgaand in de stam. Nederland en Engeland. h. 18,5 en 19,8 cm.

Below: Series of long-stemmed wine glasses. Second and third from the left: typical Dutch 'pipe-stem' glasses, ca. 1700 -1720. Middle: English wine glass with trumpet bowl and white opaque twist stem, ca. 1750 – 1775. Three Dutch or English wine glasses with trumpet bowl and conical foot.

Links: glas met airtwist en gegraveerd medaillon met daarin een bachantje. Rechts: vijf slingerglazen met witte spiralen. Hieronder: Gelegenheidsglas met hoge trechtervormige kelk met een radgravure van het wapen

van Overijssel, gehouden door klimmende leeuwen.

Inscriptie: Transissylania. Omgekeerde facetgeslepen balusterstam. Conische voet met omgeslagen rand. Bohemen tweede helft 18^e eeuw. h. 19,8 cm.

Rechts: Gelegenheidsglas, zeer waarschijnlijk gegraveerd ter gelegenheid van de geboorte van Prins Willem V. Klokvormige kelk met een Oranjeboom in radgravure en de inscriptie 'Vivat Orange Spruit'. Omgekeerde balusterstam met knopen. Conische voet. Duitsland. In Nederland gegraveerd. Ca. 1750. h. 16,8 cm.

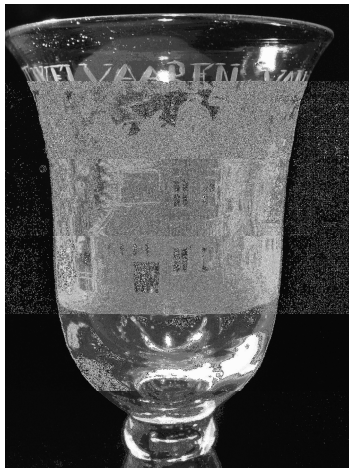
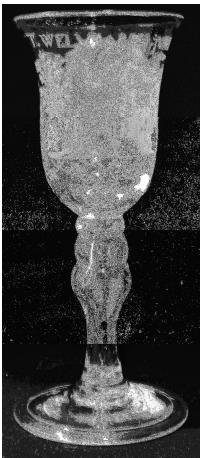
Right: German wine glass, ca. 1750, engraved in the Netherlands on the occasion of the birth of Stadholder prince William V of Orange (1748).

Above; Wine glass engraved with the coat of arms of the Dutch province of Overijssel, Bohemia, ca. 1750 – 1775.

Boven, van links naar rechts: Twee drinkglazen met trompetvormige kelk doorgaand in de stam met een kurentrekker opaak bandspiraal, omwikkeld met een dubbele opaak draadspiraal. Conische voet. Engeland, ca.1760 h. 16,5 cm. Daarnaast twee glazen met opaak draadkerntje omwikkeld met een dubbele opaak spiraal. Engeland ca. 1760. h. 15 cm. Rechts: drie drinkglazen met afgeronde trechtervormige kelk en één met klokvormige kelk. De eersten met een stan met opaak gaaskerntje, omwikkeld met een dubbele opaak spiraal. Het laatste met een kern van twee opaakdraden omwikkeld met een opaak bandspiraal. Conische voeten. Nederland ca. 1760.

Above: Series of wine glasses with white opaque twist stem. Left: England. Right the Netherlands, ca. 1760.

Gelegenheidsglas met klokvormige kelk met voorstelling in radgravure van een groep huizen met inscriptie 'T WELVA-REN VAN DIT HUIS'. Conische voet met omgeslagen rand. Duits, in Nederland gegraveerd, midden 18^e eeuw. h. 16 cm. German wine glass engraved in the Netherlands with a wish for the well-being of the house, ca. 1750 – 1775.

Vijf drinkglazen met klokvormige kelk, ca. 1750 – 1760, helaas alle beschadigd. Links; twee Nederlandse glazen; het linker met dubbele opaakspiraal omwikkeld met meervoudige kantspiraal en het rechter een kelk met krans van zes ingestoken luchtbelletjes in de bodem en stam met opaak gaaskerntje omwikkeld met dubbele draadspiraal. Rechts; drie Engelse glazen resp. met enkele luchtspiraal omwikkeld met een enkele draadspiraal; stam met dubbele bandspiraal; stam met kurkentrekker luchtspiraal.

Links: Jachtglas, de trechtervormige kelk met een voorstelling in radgravure van drie medaillons waarbinnen een springend hert, verbonden door florale motieven. Holgeblazen omgekeerde baluster met twee knopen. Conische voet met omgeslagen rand. Duits, midden 18^e eeuw. h. 20 cm.

Left: Wine glass engraved with a hunting scene, a leaping deer with floral patterns. Germany, 1750 – 1775.

Rechts: drinkglas met koepelvormige voet en een balusterstam. De kelk met 'volkskunstige' voorstelling in radgravure: een anker en de inscriptie 'nach glück'. Duits (Lauenstein) ca. 1775-1800. h. 16,4 cm.

Right: German wine glass engraved with wish for good luck. Lauenstein, ca. 1775 – 1800.

Gelegenheidaglas met voorstelling in radgravure: een wapenschild met staande leeuw. Achterzijde met inscriptie 'Soli Deo Gloria'. Kelk doorgaand in de stam met een rozet van zes ingestoken luchtbelletjes. Conische voet. Duits, Lauenstein of Sleeswijk Holstein, ca. 1770. Beschadigde voet. H. 16,5 cm.

Right: German wine glass (Spitzkelch) engraved with coat of arms and 'Soli Deo Gloria' Ca. 1770.

Links: Engels drinkglas. De trompetvormige kelk doorgaand in de stam die voorzien is van een druppelvormige luchtbel. Conische voet met omgeslagen rand. Loodglas. Engeland ca. 1730. Helaas een chip aan de mondrand. H. 20,2 cm.

Left: English wine glass with trumpet bowl, tear-shaped air bubble in the stem and folded foot rim. Ca. 1730.

Zwangerschapsglas. Onder de kelk een drievoudig getrapte knoop. Rechte stam met voetknoop. Radgravure van een medaillon omkranst met varens waarboven de inscriptie 'HANSIE IN DE KELDER.' Binnen het medaillon een tegelvloer waarop het kraambed en daarin de aanstaande moeder. 'Hansie' als personificatie van de aanstaande boreling komt als engelfiguurtje door een deurtje naar binnen. Een Hansie in de kelderglas met een voorstelling van het kraambed met de aanstaande moeder is hoogst ongebruikelijk.

Loodglas, Nederland, midden 18^e eeuw. h. 19,5 cm.

Lead glass wine glass, made and engraved in the Netherlands, ca 1750. The engraving depicts a woman in a four poster bed. The text "Hansie in de kelder" (literally "Little Hans in the cellar") indicates that she's a mother-to-be. These glasses were presented to family and friends to indicate that the lady of the house was pregnant.

Kraamvrouwenglas. Klokvormige kelk met een omlopende graving van een kraamkamertaafereel. In het hemelbed de kraamvrouw. Een bezoeker schommelt de wieg met het kindje. Verder een paar stoelen en een tafel waarop een schenkfles en twee dekselbokalen. Voorts een luiermann. Balustervormige stam. Conische voet. Duitsland, ca. 1750. Nederlandse graving ca. 1750. h. 21,2 cm. Wine glass, made in Germany and engraved in the Netherlands, ca 1750. The engraving shows a woman in childbed while another woman rocks the cradle with the child. On the table two glasses and a decanter/bottle. The text: "The good health of the woman in childbed and the child".

Links: twee dekselbokalen uit een set van drie. Voor beschrijving zie hieronder.
Two covered beakers out of a set of three. Description below.

*Dekselbokaal met deksel in radgravure
 Trechtersvormige kelk met twee
 gecontourneerde medaillons met
 zwevende engelfiguur, verbonden door
 loof en bandwerk..Holgeblazen
 omgekeerde balusterstam. Conische
 voet.*

Duitsland midden 18^e eeuw. h. 32 cm.
 Goblet with its cover, made, engraved and polished in Germany, mid 18th century, with two medallions showing a Cupid, surrounded by floral ornaments, which are repeated on the foot.

*Onder: dekselbokaal, Bohemen, tweede helft
 18^e eeuw. Afgeronde trechtersvormige kelk met
 radgravure en gepolijste facetten.
 Onderkant kelk met ronde boogfacetten.
 Omgekeerde balusterstam met ingesloten
 luchtbel. Voetknoop. Conische voet met decor
 van bladornamenten. h. 35 cm.*

One out of two identical goblets with their covers, made, engraved and polished in Bohemia, 2nd half 18th century, with geometrical and floral ornaments and polished facets.

Boven: Bekerglas, een zogenaamde druivenspoeler. Inscriptie in radgravure 'Vivat Oranje' tussen bladranken. Achterzijde met gegraveerde bloemenmand. Pontilmerk. Duitsland ca. 1780-1800. h. 14 cm. Gravering Nederland 1900 – 1920.

Deze druivenspoeler behoort tot een grote groep van bekersglazen die aan het begin van de 20^e eeuw door een Amsterdamse glasgraveur van 18^e eeuwse voorstellingen met teksten en veelal jaartallen, variërend van 1711 tot 1791 werden voorzien. Onder andere glazen met VOC monogrammen waren zeer geliefd.

Above: Beaker, so called 'Grape-rinser', made in Germany, 1780-1800, engraved in the Netherlands 1900-1920 with "Vivat Oranje". Around that time lots of those beakers were being engraved by an Amsterdam engraver with 18th motifs and texts, so beware!

Rechts boven: Twee desertbekertjes. Cylindrisch lichaam met verticale ribben in de vorm geblazen. Loodglas.

Engeland ca. 1800. h. 9 cm.

Above right: Two lead glass dessert glasses, made in England, around 1800.

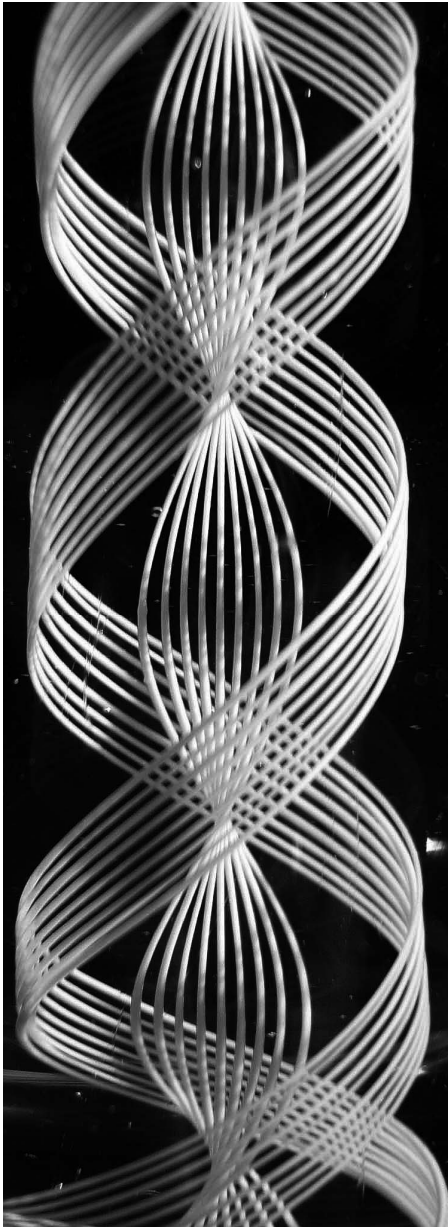
Rechts: Huwelijksbokaal met klokvormige kelk en goudkleurige inscriptie. 'Op den Vijf-en-twintig Jaarigen Trouwdag van Den Heere Jentje Cats en Mejuffrouw Sjuwke Blok'. Op de achterzijde: 'Plechtig gevierd binnen Leeuwarden op den twaalfden van Oogstmaand des Jaars 1778'.

De oorspronkelijke stam en voet zijn vervangen door een zilveren exemplaar, waarschijnlijk als gevolg van breuk. Bohemen, tweede helft 18^e eeuw. h. 30 cm. Mogelijk in de collectie Bols Erfgoed gekomen middels het door Henkes overgenomen bedrijf Catz van Pekela.

Goblet, made in Bohemia, 2nd half 18th century and engraved in 1778 for the occasion of the 25th anniversary of the marriage of Jentje Cats and Sjuwke Blok in the capital of Frisia, Leeuwarden. The original foot and stem have been broken off and are replaced by a silver one.

Pronkglas met eivormige kelk met een voorstelling in radgravure van een niet te identificeren wapen (fantasie?). De achterzijde met florale motieven gegraveerd. De stam met een kurkentrekker opaak lintspiraal, omwikkeld met een dubbele opaak banndspiraal.. Conische voet. Josephinenhütte, Bohemen, ca. 1890. De graving is van later datum, ca. 1900-1920.

Show glass, Josephinen Glassworks Bohemia ca 1890, with white opaque twist stem and ovoid bowl, engraved (ca 1900-1920) with a coat of arms (not identified) and floral motifs.

Links: Drinkglas met trompetvormige kelk, uitgebogen en met zes verticale facetten geslepen. Verschillende bloemen zijn in radgravure afgebeeld. Stam met middenknoop, evenals de zeskantige voet facetgeslepen. Bohemen, ca. 1860.

h. 14 cm.

Rechts: modern 20^e eeuwse kelkglaasje naar 18^e eeuwse voorbeeld. Stam met quasi ingesneden siraal. De oorspronkelijke glazen werden in Engeland gemaakt in loodglas, 1750-1765.

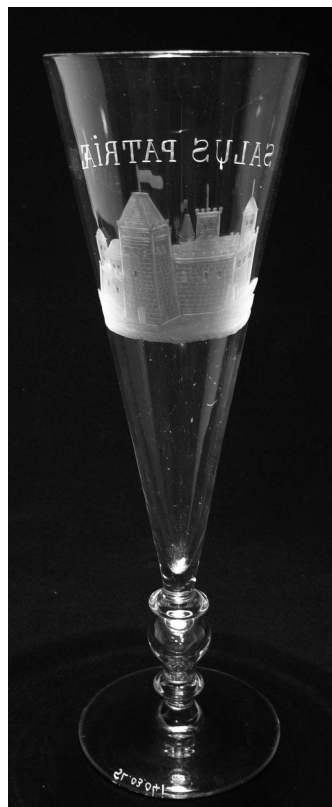
Left: Wine Glass, made, engraved and polished in Bohemia ca 1860, chips to the foot. Foot, stem and bowl are polished in 6 facets, which are engraved with flowers.

Right: Modern 20th cordial glass after a mid 18th century English lead glass example. The stem is made to look like a real combed spiral.

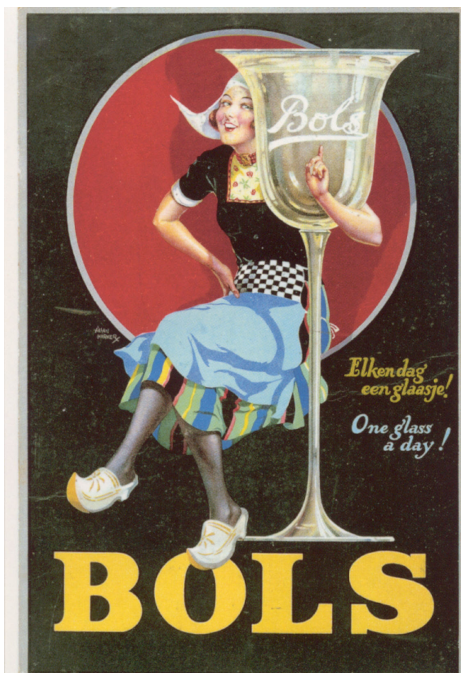
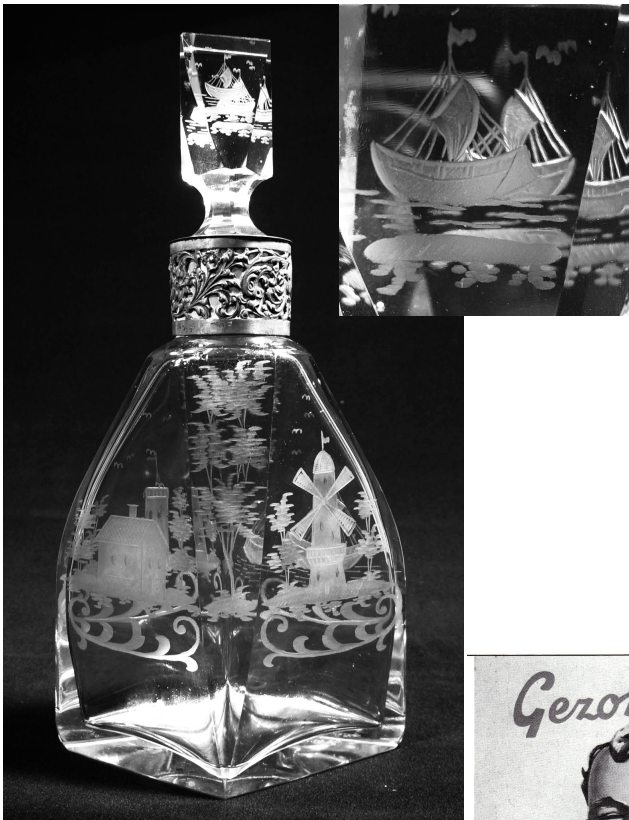
Links onder: Herdenkingsglas. Roemer op gespreide voet met gegraveerd jaartal 1813. Eivormige kelk met inscriptie: DEZE DRONK IS HET VADERLAND GEWIJD EN HET WELZIJN ZIJNER BEWONERS.

Below left: A Roemer-like remembrance glass, engraved with "1813" (when the former Republic of the 7 united Dutch Provinces became the Kingdom of the Netherlands) and "This drink is dedicated to the country and the well being of its inhabitants".

Moderne uitvoering van een Nederlands 17^e eeuwse fluitglas. De hoge kelk is gegraveerd met een niet geïdentificeerd gebouw. Inscriptie: SALUS PATRIAE (het welzijn van het vaderland).

Below right: Modern replica of a 17th Dutch Flute glass, engraved with a non-identified castle-like building and "Salus Patriae" (The well being of the country).

'One glass a day' is the not too literally translation of the original slogan that reads more like 'Have a glass of Bols every day'. However, it took more than a day to go over the numerous glasses and other glass paraphernalia in the Bols Heritage Collection. After many mergers (in the course of time Bols absorbed about 70 other companies) it is not always clear where those glasses originally came from, neither has the shifting from one place to another always been kind to them as is shown by several chipped rims. Nevertheless they present an interesting view of 18th, 19th and 20th century drinking glasses. The Amsterdam antique dealer, Peter Korf de Gidts, specialized in glass, was kind enough to comment on a selection of photographs.

De uitvinding van het loodglas: Lichtvoetig langs een zwaar onderwerp.

Naar aanleiding van een presentatie door Peter Korf de Gidts op 10 april in Amsterdam

Johan Soetens

De Romeinen wisten al hoe je glas kunt kleuren met behulp van metaaloxiden. Koper gaf blauw, rood of groen glas al naar gelang de bijmenging met bijvoorbeeld ijzer of lood. Kobalt gaf een diep blauwe kleur en mangaan gaf violet terwijl een geringe toevoeging daarvan voor een ontkleuring zorgde van door natuurlijk ijzergehalte van het zand groenig getint glas. Lood daarentegen veroorzaakte geen kleureffect, tenzij in combinatie met bijvoorbeeld tin, waardoor een gele glaskleur ontstond. Lood verhoogde de helderheid van het glas en verdiepte de kleuren. Het zorgde tegelijkertijd voor een verlaging van het smeltpunt maar die wetenschap ging mét de Romeinse cultuur teloor en moest eeuwen later moeizaam worden herontdekt.

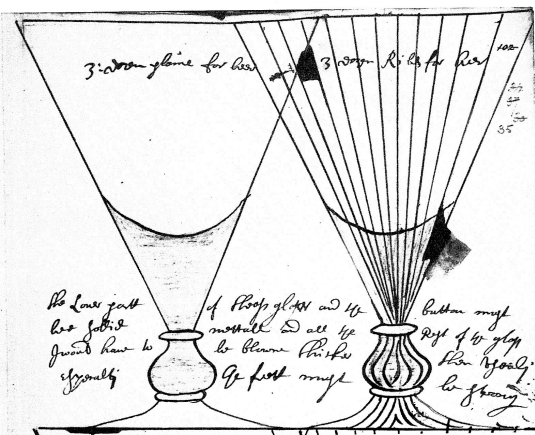
De Middeleeuwen had so wie so geen idee over de oorsprong van metalen. Men dacht dat die op natuurlijke wijze groeiden in het aardoppervlak, gevoed door Moeder Natuur, zoals te zien is op een afbeelding uit Antoni Neri's 'Arte Vetraria'. Het zal een van de weinige 'kinderlijkheden' zijn waarop men deze priester-alchemist betrappen kan. In het algemeen wordt verondersteld dat zijn boek uit 1599, van ongeloofelijk groot belang voor de ontwikkeling van de glaskunst in West Europa, voor het eerst vertaald is in 1662 door de Engelsman Christoph Merret maar er bestaat al een vertaling in het Frans uit 1652 door de priester Jean Bonhomme, broer van de Luikse en Maastrichtse glasmaker. Dit werk, dat uit twee delen bestaat, is in bezit van Willy Van den Bossche die het in zijn binnenkort te verschijnen *Bibliography of Glass* duidelijk omschrijft.

De kunst om glas te kleuren door middel van metaaloxiden is gedurende de Middeleeuwen bewaard gebleven, getuige de kleurenpracht van de kerkramen in de Franse en Engelse kathedralen. Daarentegen is het toepassen van loodoxyde kennelijk in vergetelheid geraakt. Het zou herontdekt zijn door de Engelsman George Ravenscroft (1632-1683) en zoals vaker het geval is neemt menig auteur over de geschiedenis van het glas zo'n stelling gemakkelijk over. Zo niet Peter Korf de Gidts. Hij ziet het plantje staan en graaft daarna net zo lang tot hij de wortel gevonden heeft. In dit geval strekt die zich uit tot in onze contreien.

Om te beginnen was Ravenscroft geen chemicus, geen uitvinder, geen kunstenaar en al helemaal geen glasblazer maar een vermogend koopman en succesvol industrieel. Dat maakte hem tot een goed organisator en manager. Hij was de zoon van een reder die handel dreef met Venetië en die ondermeer kant importeerde uit Burano. Nog altijd kan men op dat eiland de vrouwen zien zitten kantklossen maar bekender zijn de eilanden in de lagune geworden door de glasblazerijen van Murano. Glaswerk importeerde de rederij Ravenscroft van de glasblazerij Alessio Morelli ten

behoefte van de Worshipful Company of Glass Sellers in Londen maar dat was te delicaat en breekbaar voor de Engelse smaak. Vandaar dat bedrijfsleider John Greene vanaf 1667 tekeningen begon te sturen van glas zoals de Engelse markt nodig had en dat 'must be blown thicker than usually: especially the foot must be strong'. In 1672 ontmoette George Ravenscroft de Joods/Spaanse glasmaester Baptista da Costa, oorspronkelijk afkomstig uit het Ligurische Altare (eigenlijk is het L'Altare) waar een grote gemeenschap Joodse glasblazers woonde en werkte.

Traditie wil dat de glasfabrikage daar geïnitieerd is in het jaar 1000 door religieuzen die terugkeerden uit het Heilig Land, mogelijk de van een kruistocht terugkerende markies van Monteferrato zelf. Het beroemde statuut van het Gilde van Glasmakers aldaar dateert van 15 februari 1465, werd getekend door de markiezen van Monteferrato, Carretto en Savona en werd in de Renaissancetijd gevolgd door de oprichting van de 'Universita'. Anders dan de Venetiaanse heersers waren de markiezen van Monteferrato, tervens heersers over Altare, genegen om tegen een

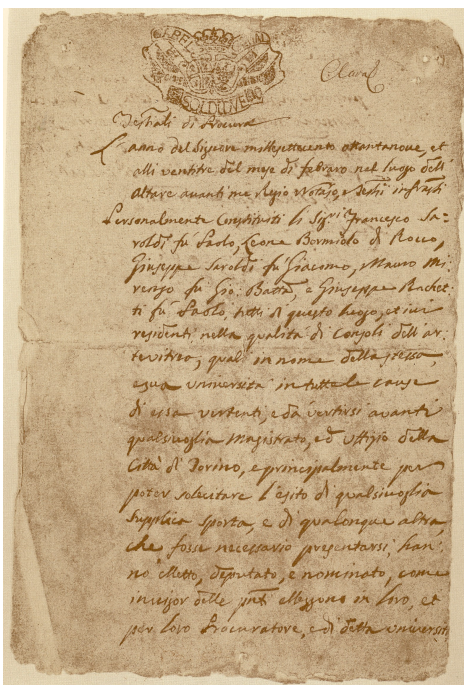

Tekening uit de correspondentie tussen John Greene en Alessio Morelli (1667-1672) met de opdracht voor 2 maal drie dozijn glazen. Collectie British Museum.

vergoeding glasblazers toe te staan zich in West Europa te vestigen, hetgeen van uitzonderlijk belang is geweest voor de ontwikkeling van de glaskunst alhier. Ravenscroft, die vanwege zijn handelsservaring in Venetië Italiaans sprak, begon in associatie met da Costa in 1973 een glasblazerij in het voormalige Savoy Palace aan het Strand te Londen. Daar werd in wat 'de kleine oven' genoemd werd geëxperimenteerd met agaat of calcedonglas: loodhoudend glas dat diende voor het maken van imitatie edelstenen. In 1674 verleende Koning Charles II hem een zevenjarig patent op het maken van loodhoudend 'flint glass' en korte tijd daarna stichtte Ravenscroft met steun van de Company of Glass Sellers een tweede glashuis hoewel het tot 1685 zou duren voor het smeltproces stabiel was. Patent of niet: in 1700 hielden al dertig glasblazerijen in Engeland zich bezig met het maken van loodglas.

Tot zover lijkt alles keurig in orde en alle lof voor George Ravenscroft maar voor kenners van de Nederlandse geschiedenis steekt dat jaartal 1672 uit, om met de Engelsen te spreken 'as a sore thump'. Dat was het rampjaar waarin de Fransen de Lage Landen binnenvielen, de regering radeloos, het volk redeloos en het land reddeloos scheen te zijn en ieder die er niets te maken had zorgde dat hij weg kwam. Zo ook Baptista da Costa die we kennen van een document uit 1642 als Sefardisch Joods meesterglasmaker, lid van de 'Universita d'Altare', een soort gilde van glasmakers en glasblazers die ook de uitzending tegen betaling regelde van glasblazers. Hij droeg de (overigens 'lege') titel van Seigneur de Baramont. In het algemeen was de status van het glasmakersberoep hoog in de 17e eeuw. Glasblazers mochten zich 'getilhomme verrier' noemen en zich een quasi titel aanmeten.

Document van 'Il Consolato de L'Altare'. Collectie Museo della Società Artistico Vetraria, Altare.

DE L'ART VETRAIRE

Divisée en sept Livres

Par

R. P. Antoine Neri Florentin

*Dans lesquels on descouvre des effects merueilleux,
et se monstrent des tres beaux Secrets du verre dans
le feu et autres choses curieuses.*

*All. G^{me} et Excell^{me} Sig. S^{re} Sig.
Don Antoine Mediceo. A.
Florence*

*Dans l'imprimerie de Funt. MDCXII.
Avec Licence des Superieurs*

l'Art Vetrare: Divisée en sept Livres par R.P. Antoine' Neri Florentin. Dans lesquels on descouvre' des effects merueilleux, et le monstrent des tres beaux Secrets du verre dans le feu et autres choses curieuses.

Original manuscript, two parts in one volume. In French. First translation in the World of Antonio Neri's l'Arte Vetraria (in Italian), Firenze, Italy dated 1612. Jean Bonhomme was the brother of Henri Bonhomme, a well known 17th century glassmaker in the Pincipality of Liège (Belgium) and was a canon at the Church of Sainte-Croix in the city of Liège, Belgium. He signs his writings with "JB". Jean Bonhomme, Liège, Belgium. ©1652 (Manuscript, Part I) – pp. 1-92, no ill., 32.5 x 21.5 cm.

Sensuiuent autres beaux secrets concernant tant lart de la verrerie que autres.

Relates to glassmaking and other practical things at the famous glasshouses in the Pincipality of Liège (Belgium) and the city of Maastricht (The Netherlands). ©1652 (Manuscript, Part II) – pp. 93-171, no ill., 32.5 x 21.5 cm.

Uit : Bibliography of Glass [Willy Van den Bossche], 2011

We komen onze vriend da Costa tegen in 1665 in Nijmegen als hij samen met de jurist 'doctor' Reynier van den Bergh mede-eigenaar wordt van de in 1653 gestichte glasblazerij in de kapel van het St. Jacobs Gesticht (ook Pesthuis genoemd) in de Hezelstraat. De oorspronkelijk oprichters, Jacob Uwens, doctor in de medicijnen en Arnold van Zeller hadden het voornemen te maken '*toutes sortes de verres crystallines à la forme de Venice*' en namen daartoe de Altarist Jor Odacio in dienst. Deze werd uiteindelijk eigenaar van een derde van de fabriek plus alle gereedschappen en toebehoren en zette zijn dienstverband onder de nieuwe eigenaren voort. Van den Bergh en da Costa probeerden in 1669 ook een glasblazerij in Rotterdam te exploiteren maar dat liep mis wegens een groot aantal problemen rond aanloopkosten, slechte administratie, taalproblemen en ruzie met hoge heren. Bij raadsbesluit van 23 en 26 februari 1670 werd verordeneerd dat de oven gedoofd moest worden.

In Nijmegen werkte ook Sebastiaen Maistre (meester Bastiaan) die tot 1666 in de Amsterdamse glasblazerij 'De Twee Rozen' had gewerkt en daar zijn ogen goed de kost had gegeven. Zijn oren waarschijnlijk ook wel maar omdat hij alleen maar Italiaans sprak kwam hij daar misschien niet al te ver mee. In diezelfde periode werkte daar de beroemde alchemist en wetenschapper Johann Glauber (1604-1670) waarover we meermalen bericht hebben (De Oude Flesch 122 en 124). Deze huurde oventijd in 'De Twee Rozen' voor zijn experimenten met het toevoegen van metaaloxiden in navolging van Antonio Neri. Het kan goed zijn dat hij diens werk in de oorspronkelijke taal bestudeerd had of wellicht de Franse vertaling van Jean Bonhomme kende. De Bonhommes, ongekroonde koningen van het Venetiaanse glastype in het Luikse en Brusselse hadden in 1651 de glasfabriek in Maastricht gekocht van Guy Libon. Deze had van 1634 tot 1642 een glashuis in het Amsterdamse Karthuizerklooster, op een steenworp afstand van de Rozengracht en de van glashut naar glashut zwervende Altaristen zorgden er waarschijnlijk wel voor dat de informatiestroom op gang kwam. Zo ook in ons geval.

Toen Sebastiaen Maistre zijn werkterrein verplaatste van 'de Twee Rozen' naar Nijmegen bracht hij ongetwijfeld zijn ervaringen ter sprake, inclusief Glauber's experimenten met loodoxyde. Dan breekt het rampjaar 1672 aan en de Fransen belegeren de stad en nemen haar in. De bezetting zou duren tot 1674 en was de doodsteek voor de glasblazerij. Op 23 december 1674 meldt het stadsbestuur dan ook dat het glasblazen niet meer uitgeoefend wordt in de stad. Zowel da Costa als Jor Odacio waren toen al lang uitgeweken naar Engeland. Odacio kwam uiteindelijk terecht in Dublin maar Baptista da Costa ontmoette in Londen de koopman George Ravenscroft. Beide Italiaanse heren kregen van Koning Charles II een patent op het maken van loodglas: da Costa in 1674 en Odacio, die inmiddels twee rijke Ierse zakenmensen als zakenpartners had ontmoet, in 1675. Zowel in Engeland als in Ierland werd door zakenmensen dus al snel het belang

Een van Ravenscrofts karakteristieke manier van decoreren was wat hij 'nipt diamants waies' noemde. Daarbij werd een op het glas of een karaf aangebrachte band van glas op regelmatige afstanden samengeknepen tot een diamantvormig patroon. Deze techniek was al bij de Romeinen bekend en werd in later in Venetië toegepast. Coll. Victoria & Albert Museum, Londen

ingezien van de toepassing van loodglas. Ook in Zweden trouwens, waar de Altarist Scapitta, een andere vroegere medewerker uit 'De Twee Rozen' in 1676 in een glasblazerij in Stockholm loodglas begon te maken.

Al met al is het dus niet zo dat George Ravenscroft de oorspronkelijke uitvinder van het loodglas kan zijn geweest. Wel was hij een ontwikkeld man met een voor zijn tijd grote kennis. In zijn glasblazerij is de uitvinding vervolmaakt. Bij het oorspronkelijke loodglas kwamen veel oppervlaktescheurtjes voor, een verschijnsel dat de Engelsen 'crizzling' noemen en dat ontstaat door een teveel aan potas. Al met al was Ravenscroft de meest vooraanstaande en meest succesvolle glasfabrikant die bovendien als eerste inzag dat de Engelse markt rijp was voor dit product. In 1678 trok hij zich terug en liet de zaak over aan zijn broer Francis en aan Hawley Bishopp. Daardoor bestaan er maar weinig kristallen voorwerpen met zijn zegel: de kop van een raaf.

De gewoonte om een glasmakerszegel aan te brengen was populair tussen 1676 en 1684. Wie zo'n gezegeld stuk van hem zou willen hebben moet tegenwoordig toch minstens een bedrag

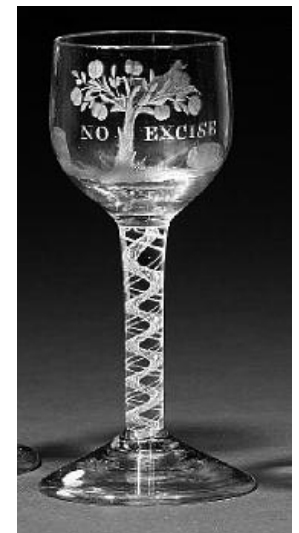
met zes nullen meebrengen. Ravenscrofts loodglas werd razend populair en verdrong het kwetsbare Venetiaanse glas. In 1745 werd een belasting ingevoerd op het gewicht van kleurloze kristallen voorwerpen hetgeen voerde tot de introductie van lichtere, smallere glazen met een witte of roodachtige spiraal in de stam die tot 1785 buiten de belastingheffing bleef. Toen de belastinggaarden ook daar hun begerige handen naar uitstrekten luidde dat het einde in van de productie van slingerglazen in Engeland Voortaan werd de gewichtsbesparing gevonden door het inslijpen van motieven. . De belasting voerde tot veel

protesten en publicaties van spotprenten en er ontstond een gewoonte om elkaar toe te drinken met glazen waarin de tekst 'No Excise' was aangebracht. (Zie ook DOF nr. 119).

Samenvattend kwam Peter Korf de Gidts tot de conclusie dat de uitvinding van het loodglas onmogelijk aan één persoon kan worden toegeschreven, en in ieder geval niet aan George Ravenscroft al heeft deze veel gedaan om het proces industrieel bruikbaar te maken. Zeker de experimenten van Glauber in het glashuis 'De Twee Rozen' aan de Amsterdamse Rozengracht, die volgens hem gevoerd hebben tot de ontwikkeling van de ovenbouw en constructie van luchtkanalen, zoals die door recent uitgevoerde opgravingen aan de Amsterdamse Rozenstraat aan het licht zijn gebracht, hebben tot de ontwikkeling bijgedragen. Amsterdam, als cosmopolitisch centrum van die tijd, met voldoende kapitaalcrachtige families, een vroeg ontwikkelde boekdrukkunst en een door handelspolitiek noodzakelijke open blik naar de wereld was de ideale voedingsbodem voor ontwikkelingen van deze aard.

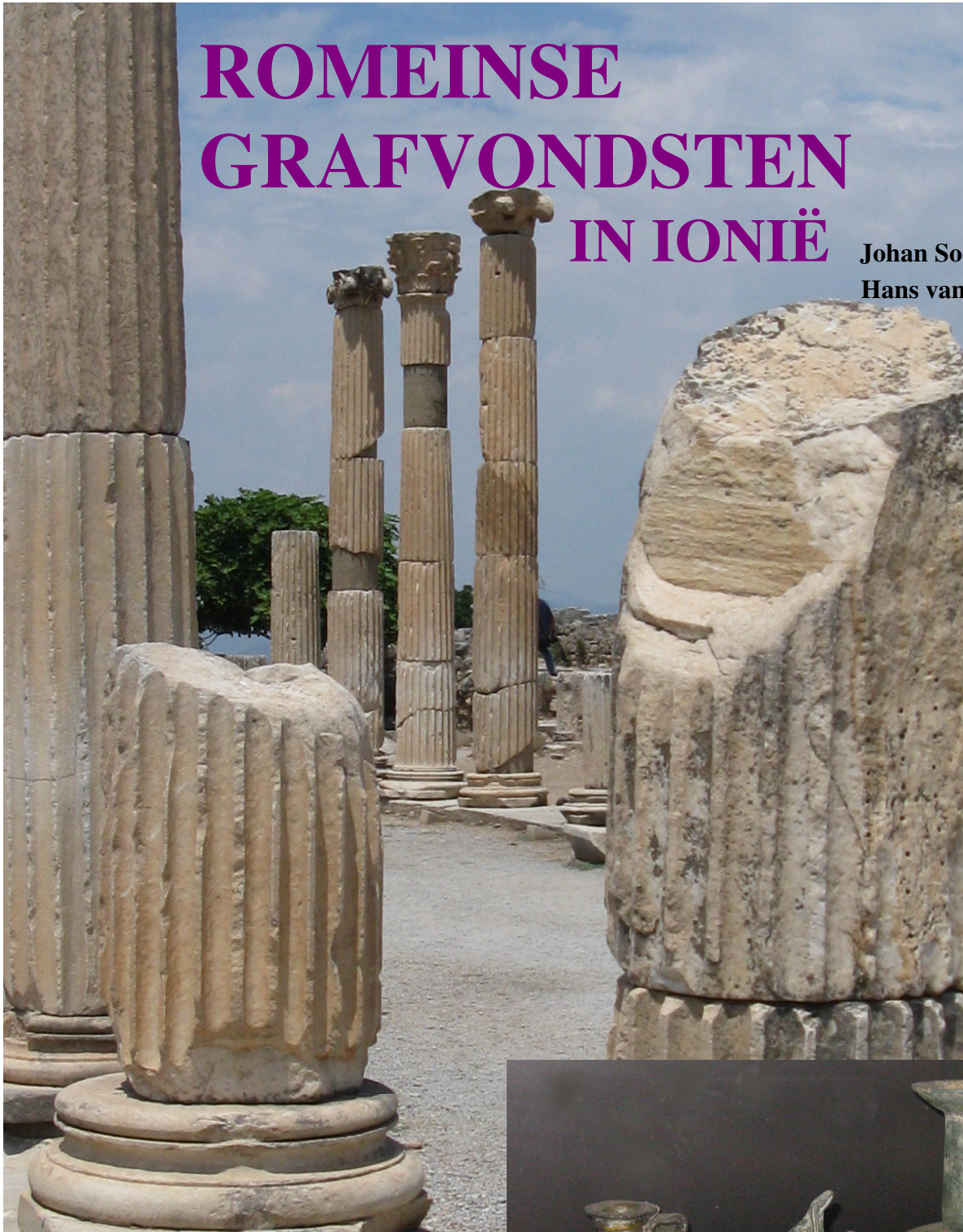
Vormgeblazen roemer, Ravenscroft, Savoy Glasshouse, 1677. Coll. Victoria & Albert Museum, Londen.

The invention of lead glass – a presentation by Peter Korf de Gidts, glass antique dealer in Amsterdam. It is generally presumed that George Ravenscroft (1632-1693) invented the lead glass, but although the process was improved and further developed in the glass house that he installed in 1673, it is doubtful that he could have been the inventor. An educated businessman and entrepreneur, more than a scientist and certainly not a glassblower, he relied solely on the art of the Altarist and master glassblower Baptista da Costa who had been working in the Low Countries, in a glasshouse in Nijmegen. There he acquainted Sebastiaan Maistre (master Bastiano) who had been working in the famous Amsterdam glasshouse 'The Two Roses' during the time that the alchemist Johann Glauber did his experiments with Gold Ruby Glass and Lead Glass. It is more than likely that he took the recipes with him to Nijmegen and communicated them with his fellow Altarists. In 1672, when the French King Louis the 14th declared war on the Netherlands, Baptista da Costa came to England, bringing along all the secrets of his trade. In London he met George Ravenscroft, a successful importer of custom-made Venetian glass and started in association with him a glasshouse where he started to produce lead glass. Likewise his former fellow glassmaker from Nijmegen, Jor Adacio, went to Dublin where several rich Irish businessmen got interested in starting the production of lead glass. A third glassmaker, the Altarist Scapitta, also a former glassblower from the Amsterdam glasshouse, started the production of lead glass in Stockholm, so there is every reason to presume that, thanks to the ingenuity of Johann Glauber, Amsterdam was the birth place of lead glass instead of London.

ROMEINSE GRAFVONDSTEN IN IONIË

Johan Soetens
Hans van Rossum

Een viertal Romeinse glasobjecten. Links een schenkfles van geelgroen glas met geribde greep en kraagrand. Datering laat 1^e – 2^e eeuw AD. Midden een kan van groen glas met greep die boven de mond is geprojecteerd. Datering 3^e – 4^e eeuw. Rechts achter een grote fles van groen glas met gedrongen en rondgevormd lichaam. Een lange hals en breed gevormde mond. Datering 4^e eeuw. Voorgrond kleine fles van groen glas, een bolvormig lichaam en breed gevormde mond. Datering 4^e eeuw. Oostelijk Middellandse Zeegebied, mogelijk Syrië. Coll. Museum Selçuk/Efeze, Turkije.

Onder: lang gevormde amfoor (ca.70 cm.) van min of meer kleurloos, vaal groen glas met twee geribde grepen die op de schouders zijn aangezet en aan de hals gehecht. De mond voorzien van een kraagrand en de onderzijde, wat opvallend is, eindigend in een rond gevormde knop. Het is niet duidelijk waar dit type glaswerk voor werd gebruikt. Volgens het bijschrift in het museum is het een parfum amfoor. 2^e eeuw.

Coll. Museum Selçuk/Efeze, Turkije

Van Links naar Rechts: drinkglas op voet van blauwgroen glas, een schenkfles van groen glas met dubbel geribde greep en kraagrand. Rechts een unguentarium van blauwgroen glas met gedrongen bolvormig lichaam en lange hals. Liggend een parfumsflesje met nauwelijks uitgeblazen lichaam en een tweetal kleine parfumsflesjes waarvan de voorste ondersteboven is geplaatst.. Datering variërend van laat 1^e – 3^e eeuw. Oostelijk Middellandse Zeegebied. Coll. Arch. Museum Milete, Turkije.

Links: kannetje van mosgroen glas met een naar boven toe taps toelopend lichaam en een mond die is voorzien van een schenktuit. 3^e eeuw. Oostelijk Middellandse Zeegebied, mogelijk Syrië. Coll. Arch. Museum Milete. Rechts: parfumsflesje of unguentarium van donkergroen glas met driehoekig gevormd lichaam. Lange hals die aan de onderzijde iets is ingeknepen en vlak uitgevoerde mondrand. Laat 1^e – 2^e eeuw AD. Oostelijk Middellandse Zeegebied. Coll. Arch. Museum Milete.

Zo druk als het in Efeze is, zo rustig is het in het nabijgelegen Milete, ooit met vier schitterende havenbekkens de enige ‘wereldhaven’ van het hele Egeïsche gebied. Tevens de geboorteplaats van Thales, ’s werelds oudste filosoof die reeds in zijn tijd beschouwd werd als een briljant geleerde. Tijdens de Perzische overheersing van Klein Azië kwam Arstagoras, tijdelijk heerser over Milete, op het idee om de democratie uit te roepen, uit angst om gestraft te worden voor een mislukte militaire operatie. In een briljante actie veroverde hij de complete, nabij Milete verankerd liggende Perzische oorlogsvloot. U kunt dat alles bij Herodotos nalezen. Het kostte de ‘Koning der Koningen’ Darius vier jaar om een nieuwe vloot te bouwen en daarna was het snel afgelopen met de democratie in Milete. De stad werd totaal verwoest, de mannen gedood, de vrouwen verkracht, de meisjes verkocht en de jongens gecastreerd. Niemand ontkwam zijn lot. De stad kwam deze klap nooit meer te boven en bleef ook in Romeinse tijd altijd de mindere van het nabije Efeze. Er hangt een grote triestheid om deze plek, waar de meeste bussen kort stoppen voor een bezoek aan het prachtige theater met nauwelijks tijd voor de rest van de opgravingen. Gelukkig is na jarenlange restauratie het museum weer toegankelijk met onder andere een fraaie uitstalling van grafvondsten, waaronder veel glazen voorwerpen.

Met de klok mee: Kan van groen glas met bolvormig lichaam, cilindrisch gevormde hals en mond met kraagrand, lichaam voorzien van horizontale groeven. De geribde greep op de schouder gehecht, omhoog gevoerd en tegen de hals bevestigd, net onder de mond. Laat 1^e - 2^e eeuw. Oostelijk Middellandse Zeegebied, wellicht Klein-Azië;

Fles van groen glas met bolvorming, enigszins gedrongen lichaam. Lange cilindrisch gevormde hals en mond voorzien van kraagrand. Laat 1^e - 2^e eeuw. Oostelijk Middellandse Zeegebied, mogelijk Klein-Azië.

Drie zogenoemde deukbekers van groen en blauwgroen glas. In de lengterichting voorzien van indrukkingen, wellicht bedoeld als decoratie maar ook om beter grip te hebben op het glas. De achterste twee bekertjes hebben een gevouwen voet. Deukbekers zijn gedurende een lange periode vervaardigd. 2^e-4^e eeuw, Italië of Oostelijk Middellandse Zeegebied.

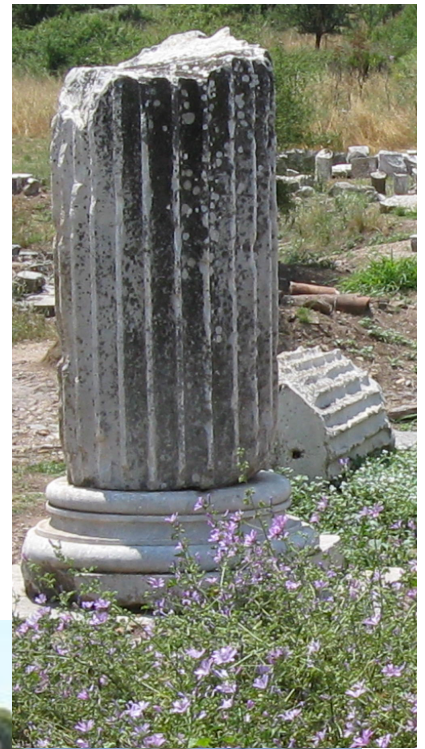
Coll. Arch. Museum Milete.

Platte schaal van blauw glas, 3^e - 4^e eeuw, ca. 80 cm en aan de uiteinden geperforeerd wat doet vermoeden dat deze schaal gedragen werd. Een vergelijkbaar voorbeeld bevindt zich in het Römisch-Germanischen Museum Köln, Band III, no. 230. Deze heeft een lengte van 37 cm. en is van kleurloos glas maar de uitvoering is bijna identiek, zij het dat deze twee perforaties heeft. Een ander voorbeeld uit hetzelfde museum, maar dan in ovaalvorm, heeft een lengte van 23.3 cm. en bezit eenzelfde vorm van decoratie. Deze werd geïmiteerd van de bestaande metalen uitvoeringen. Isings vorm 97c. Isings verwijst voor wat betreft het tweede voorbeeld naar Kanares, een productieplaats in Egypte. 3^e - 4^e eeuw. Coll. Arch. Museum Milete.

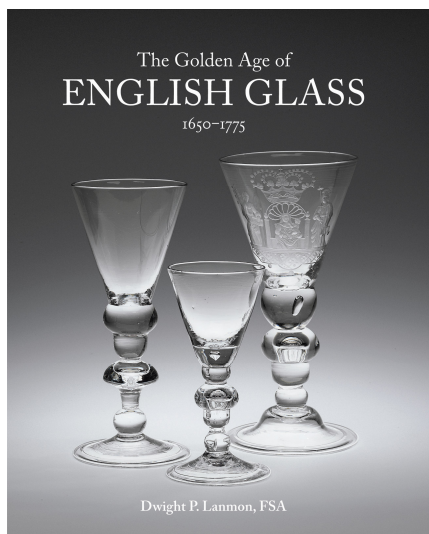
Drie flessen van groengelig glas, enigszins gedrongen lichaam met lange cilindrisch gevormde hals. De mond van de linker en de middelste fles is voorzien van een zogenoemde kraagrand, laat 1ste – 2^e eeuw. Oostelijk Middellandse Zeegebied, mogelijk Klein-Azië. Van de rechter fles is het lichaam eerst in een mal geblazen en daarna verder optisch uitgeblazen, 4^e eeuw. Oostelijk Middellandse Zeegebied.

Een drietal flessen van groen glas met bolvormig lichaam en wijd uitlopende mond. Een klein flesje van groen glas met eveneens bolvormig lichaam, een fles van groen glas met een rond maar enigszins gedrongen lichaam en wijd gevormde mond en een fles van groen glas met een peervormig lichaam waarvan het onderste deel recht is geblaze. Deze fles heeft een wijd gevormde mond. Tenslotte een groen glazen bakje. 4^e eeuw, Oostelijk Middellandse Zeegebied.

The Golden Age of English Glass 1650-1775

Willy Van den Bossche

As a former director of The Corning Museum of Glass and with 50 years experience in antique glass Dwight P. Lanmon wrote this book which may be considered as one of the most interesting books on English glass spanning the most critical period 1650 – 1775 in the development of the English glass industry for the last 25 years. The book differs from its predecessors because of its *comprehensive survey of objects* discussed in depth based on extensive research and experience.

After a short history of glassmaking in England, including tools used by glassblowers, and a survey of drinking in England the author systematically builds up the book on English glassware of lead glass, gadrooning, drinking glasses with heavy-baluster stems, diamond-point engraving, wheel-engraved English glass, panel-molded stems, Jacobite glass, glasses with internal spirals in their stems, gilding on glass, glass candlesticks, “branches” and chandeliers, window glass, plate glass and mirrors, English black-glass bottles and chemical analyses of the glasses. Many notes, an extended Bibliography, and an Index complete the book. The heart of the book is built up around the important glass and bottle collection from John H. Bryan illustrating in full colour one hundred and forty eight (148) items. Many of

the objects in the book are of great rarity, importance, and beautiful photographed.

The history of English glass (1650-1775) and the collection is very well researched and written, easy to read and understand, magnificently illustrated by one hundred and ninety two (192) figures such as paintings, engravings, the techniques used for glassmaking and decorating, etc. The chapter on English black-glass bottles illustrates the evolution of English “wine” bottles from the beginning (c.1650) up to 1809 with bottles sealed and dated for each decade starting with the famous and extremely rare “Thomas Bydder / 1674 / Thistle Boon” bottle. In order to better understand what the objects meant, the author expanded upon the surrounding social, technological, and historical milieu for each object and reevaluates the history of glassmaking in England during the period 1650-1775, lead glass included.

The book is a luxury edition (373 pages, 319 ill., 30.5 x 24.5 x 3.8 cm, 2.6 kilos), hardback, attractive dust jacket, made of high quality paper inside, well bound, and excellent printing. The price of £50.00 (c.EUR 65.00) is very reasonable for it's quality.

I highly recommend this book, which should be in each library of the serious glass collector. *The Golden Age of English Glass 1650-1775* by Dwight P. Lanmon, FSA is published by The Antique Collectors' Club, Woodbridge, Suffolk, UK. (£50.00). To order a copy please call 01394 389977 or visit at www.antiquecollectorsclub.com

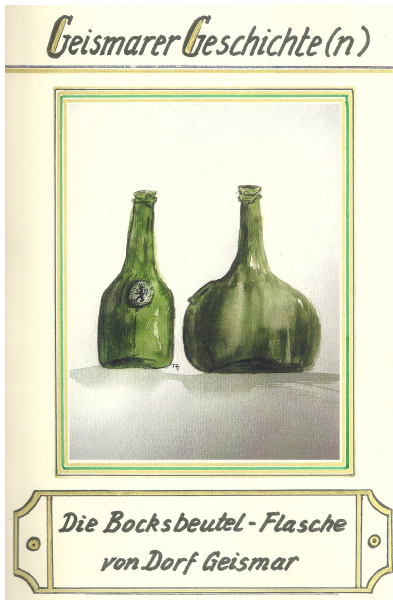

Right: Very early and rare sealed "shaft-and-globe" (H: 20cm.) dated "1674" made for "Thomas Bydder" of Thistle Boon, a small village in the parish of Oystermouth, south of Swansea, England. See full page overview of the bottle evolution in England (1650-1809), upper row, second bottle left.

Een handgeschreven boek over Bocksbeutel met Geismar

Harry Wagter

gelegen in de deelstaat Hessen,

Iedere bezoeker aan het jaarlijkse glasevenement in Plön weet na afloop iets te vertellen over zijn of haar ontmoeting met ons gewaardeerde medelid Karl Schneider uit Volkach. Karl rijdt ieder jaar vele uren om vanuit Frankenland dit evenement in Sleeswijk Holstein bij te kunnen wonen. Zijn lidmaatschap van De Oude Flesch is geïnspireerd door het feit dat Karl (naar alle waarschijnlijkheid...) de grootse verzameling Bocksbeutel ter wereld heeft. De omvang er van drukt hij niet uit in aantallen maar in kubieke meters. Daarnaast is hij specialist in ganzen, kippen, walnoten kweken, verzamelaar en specialist in agaat en andere kleurrijke kwarts die hij in zijn woonomgeving vindt en verzamelaar van mammoetonderdelen. Over diverse van deze onderwerpen heeft hij gepubliceerd in tijdschriften of in de vorm van boeken. Op alle onderwerpen is hij actief in het promoten van het onderwerp of het aan de man brengen van publicaties.

In dat kader stuurde hij mij recent een bijzonder boek geschreven door Hans Günter Humburg en waaraan Karl uitgebreid zijn medewerking verleende.

Sehr gut erhaltenes Siegel mit zirkulierender Oberfläche (siehe Seite 104); gefunden von Floris und Olivier Spruijt, Geismar-Sauerbrunnen, an ihrem Wohnhaus, dem ehemaligen Gasthof „Zur Donarquelle“, Löwe mit aufsteigender Krone

Het boek behandelt “Die Bocksbeutel-Flasche von Dorf Geismar”. Een bijzonderheid hierbij is dat het boek met de hand geschreven is en gelukkig beschikt Hans Günter over een mooi handschrift.

In Geismar bevindt zich sinds vele eeuwen een mineraalwaterbron; de Geismarer Sauerbrunnen. Geismar is ongeveer 32 km ten zuidwesten van Kassel en vlakbij het stadje Fritzlar. Reeds in de middeleeuwen ontdekten bewoners geneeskrachtige werking van het water. Zoals op meerdere plaatsen in Duitsland ontstond rond die bron een soort kleinschalige toeristische industrie. In 1750 werd de goede kwaliteit van het water door onderzoek bewezen en in 1769 werd de bron tot op negen voet uitgegraven. Ongeveer in 1780 werd boven de bron een gebouwtje geplaatst dat er in principe nog steeds staat. Rond dit geheel is nog veel meer op te merken maar in het kader van het boek dat Humburg schreef gaat het vooral over de flessen.

Het water werd tot in Zuid Amerika verstuurd. De productie steeg voortdurend en in het topjaar 1850 werden naar schatting 10.000 flessen omgezet. Deze flessen waren allemaal Bocksbeutel, en allemaal versiert met een cachet. De zegels toonden bijvoorbeeld de tekst “Wasser Dorfgeismar” of “Gesundbrunnen Dorfgeismar”. Op alle zegels staat ook een afbeelding van de ‘Kurhessische leeuw’. Deze tekst en afbeelding staan ook op latere stenen kruiken die allemaal van een waszegel waren voorzien. Het boek behandelt zeer globaal de productie van de Bocksbeutel maar gaat vrij diep in op de geschiedenis van de bron zelf en de zegels die op de flessen werden geplaatst. Ook meer algemene geschiedkundige zaken komen aan de orde, zoals de danscultuur die ontstond waarvan sommige gebouwen nog getuigen. Voor verzamelaars van mineraalwaterflessen en Bocksbeutel biedt het boek veel

interessante informatie. Het is bij de schrijver te bestellen: Hans Günter Humburg, Am Hang 11, 34560 Fritzlar, Duitsland. De prijs was op moment van schrijven nog niet bekend.

How about a Coke?

In het vorige nummer was er geen ruimte meer voor, de tentoonstelling was op 4 september afgelopen en het museum sloot de deur per zelfde datum om pas over een jaar in een nieuwe behuizing weer open te gaan, maar toch nog even aandacht voor de tentoonstelling ‘125 jaar Coca-Cola’ in het museum van de Twintigste Eeuw in Hoorn. Daar was op de derde verdieping van het voormalige kaaspakhuis een onvoorstelbaar grote collectie Coke artikelen bijeengebracht waaronder een aantal historische flessen. Daaronder ook enkele replica van de fles zoals die oorspronkelijk was ontworpen door Earl R. Dean en Alexander Samuelson en dat ongeschikt bleek. De twee flessen die van de originele productie zijn overgebleven zijn in bezit van resp. Coca Cola Atlanta en de familie Dean. In het meummer van *Antique Bottle & Glass Collector* deelde kleinzoon Greg Dean mee dat hij fles en bijbehorende tekening te koop aanbiedt. Dat gaat nog spannend worden ! (Voor liefhebbers: er is een Belgische cola website: www.colanuts.be)

Ruiken in Winkel

Arie Vijfvinkel
Op zaterdag 14 mei kwamen 20 personen (leden van De Oude Flesch en introducees) bijeen in het Nederlands Parfummuseum in Winkel. Het museum is gehuisvest in het oude, historische gemeentehuis/waag van Winkel.

Parfum is al eeuwen bekend. “Per fumum” betekent van/door rook. Het verbranden van harsen en houtsoorten was reeds in de oudheid het middel dat door priesters werd aangewend om de goden gunstig te stemmen. In onze tijd is parfum niet meer weg te denken en het verzekert de gebruiker van een bepaalde aantrek-kingskracht. Parfum heeft iets mysterieus, is uiterst persoonlijk en kenmerkt een zekere luxe. Zowel de flacons als de verpakkingen zijn vaak uniek en zijn door de jaren steeds fraaier geworden.

Na een boeiende uiteenzetting van de directeur/conservator en tevens eigenaresse van de flessen, Carina van Zoonen, konden de flessen (7000) bewonderd worden. Er was een speciale tentoonstelling ingericht over “Lalique”. Elk jaar wordt door deze firma een speciale parfumsfles uitgegeven. Velen daarvan zijn in het museum te bewonderen.

Na afloop van de rondleiding werd de groep in vrouwen/mannen verdeeld en werd ons verteld hoe we het beste tot een juiste, bij de persoon passende geur konden komen. Om de keuze wat te vergemakkelijken worden de geuren verdeeld in vier categorieën van licht bloemig tot de zwaardere houtachtige soorten. Natuurlijk werd er veel geroken voor dat een juiste keuze gemaakt kon worden. Was de juiste keuze bepaald dan kon men in de museumwinkel een miniatuur van de geur kopen.

Een bescheiden ruilbeurs in het tegenoverliggende café Beentjes besloot deze geur- en kleurrijke dag in Winkel.

Das 9. Internationale Flaschen- und Glassammlertreffen in Plön.

Sebastian Brösel

Von vielen Sammlern schon lange ersehnt und im Kalender rot angestrichen - Das 9. Internationale Flaschen- und Glassammlertreffen in Plön. Vom 03.06. bis 05.06.2011 haben sich Sammler und Glasfreunde aus ganz Europa zusammengefunden um Erfahrungen auszutauschen, das eine oder andere Objekt zu erwerben oder einfach nur die lebenswerte Gemeinschaft zu genießen. Viele scheuten dabei nicht eine Anreise von mehr als 1000km, was verdeutlicht von welcher Qualität dieses Treffen ist. Sammler aus ganz Europa wie z.B. den Niederlanden, Dänemark, Polen und Frankreich haben sich auf die weite Reise gemacht, ein paar schöne Stunden unter Gleichgesinnten in Plön zu verbringen.

Die liebevoll restaurierte Kreisstadt, welche bereits 1236 das Stadtrecht verliehen bekam, hat 13.000 Einwohner und ist an Schleswig-Holsteins größten Binnensee gelegen, den Großen Plöner See. Wahrzeichen der Stadt ist das Schloss, das im 17. Jahrhundert erbaut wurde. Viele Sammler nutzten deshalb das verlängerte Himmelfahrtswochenende um die schöne Gegend zu erkunden oder sich die Ohren von Jazzmusik verwöhnen zu lassen, da gerade in Plön das Jazz Festival stattfand.

Am Samstagabend lud die Familie Böhrens zum gemütlichen Grillen in ihrem Garten ein. Highlight war unter anderem Wein aus originalen Weinflaschen um 1870, den ein Sammler aus Frankreich mitgebracht hat. Es wurde bis spät in die Nacht geschwätzt und gelacht und das eine oder andere Sammlerstück von Jürgen Böhrens Glassammlung bestaunt. Bereits gegen 7 Uhr am Sonntagmorgen herrschte vor dem Kreismuseum reges Treiben. Mehr als 41 Aussteller und insgesamt über

hundert Glassammler haben sich zum Treffen auf dem Museumsvorplatz eingefunden. Neben dem traditionellen Norddeutschen Waldglas, was übrigens im Museum kostenlos zu besichtigen war, wurden die verschiedensten antiken Gebrauchsglas-gegenstände feil geboten. Eine große Bandbreite für jedes Sammlerherz und Geldbeutel war zu finden. An allen Tagen hatte auch Petrus für die Sammler ein großes Herz, der bis zuletzt die alte Glasmasse mit seinen goldenen Sonnenstrahlen zum Leuchten gebracht hat.

An dieser Stelle möchten sich alle Sammler bei Hella und Jürgen Böhrens für die tolle Organisation und Leidenschaft bedanken, ein so großes Treffen auszurichten. Wir alle wissen diese Arbeit sehr zu schätzen und auch in meinem Kalender ist das erste Juniwochenende 2012 für das 10. Internationale Flaschen- und Glassammlertreffen in Plön, schon jetzt rot unterstrichen.

Excursie Romeins Glas in Heerlen

Hans van Rossum

Op maandagmiddag 4 juli hadden zich ongeveer vijftien leden van de Oude Flesch voor het Thermenmuseum verzameld voor de rondleiding bij de tentoonstelling *Romeins Glas, geleend uit particulier bezit*. Na het door het museum aangeboden kopje koffie of thee werden de bezoekers in twee groepjes verdeeld. De eerste groep werd onder leiding van Hans van Rossum door de expositieruimte geleid terwijl de andere groep een rondleiding door het resterende deel van het Thermenmuseum kreeg onder leiding van een lokale gids. Dat was de moeite waard want het Thermenmuseum is over een opgegraven Romeins thermencomplex gebouwd. In 1940 werd de ruïne per toeval door een boer ontdekt en dat was een ontdekking van nationaal cultureel belang. In 1977 kon uiteindelijk het Thermenmuseum worden geopend waardoor nu iedereen in staat is om de opgraving van het Romeinse badhuis gedateerd rond het

jaar 120 te bekijken alsmede de vele archeologische Romeinse voorwerpen die in Heerlen en omgeving zijn gevonden. Het is bovendien het enige gevonden badhuis uit de Romeinse tijd in Nederland. Vanaf de loopbrug die over het badhuis is gebouwd, zijn de verschillende vertrekken nog goed te onderscheiden.

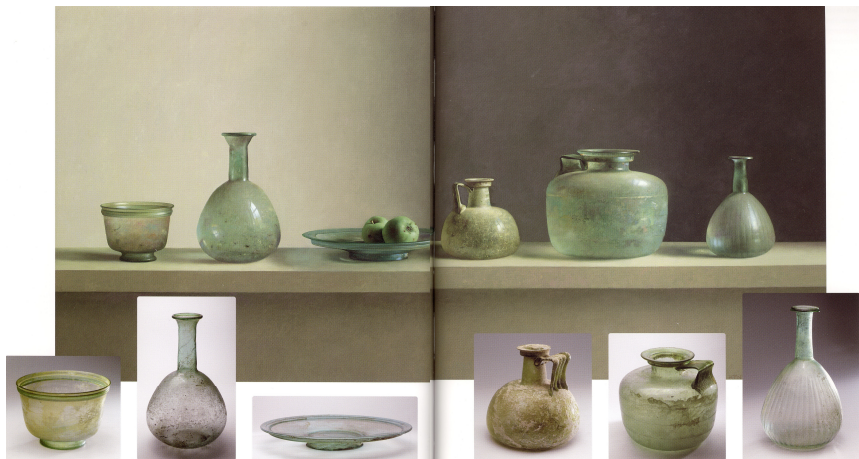
Beide rondleidingen maakten het bezoek tot een interessante middag. In de eerste plaats natuurlijk het bezoek aan het Romeinse glas, want daarvoor waren de leden immers afgereisd naar Heerlen. In de vitrines van de gang die leidt naar de tentoonstellingsruimte was Romeins glas uit Limburg zelf te zien. Tientallen prachtige

Romeinse glasvoorwerpen, ergens in de bodem van Limburg gevonden en ter gelegenheid van deze tentoonstelling uit de depots gehaald om getoond te kunnen worden aan de bezoekers. Daaronder ook het volledig heldere flesje met kleurrijk slangendraadmotief dat in Stein is gevonden. De aularuimte van het museum is speciaal voor deze tentoonstelling in verschillende kleinere ruimten verdeeld om een verrassingseffect te creëren. De bezoeker ziet zodoende niet al het glas in één keer maar wordt steeds weer verrast want achter elke wand staat weer een andere opstelling. Binnen de ruimte van de aula zijn met behulp van wanden twee aparte kamers gemaakt. Op deze manier was het ook mogelijk een logische indeling naar functioneel gebruik van het tentoon gestelde glaswerk te kunnen maken. Omdat alle wanden in de aula

Foto Koos Egberts

Herman Helmantel: Stilleven met Romeins glas, 2004.
Dubbelpagina uit 'Romeins Glas uit Particulier bezit'- Utrecht 2011.

van de Romeinen, waaronder ook 25 aryballoi, het type olieflesje dat juist in dit thermencomplex gedurende honderden jaren zo intensief moet zijn gebruikt. Ze staan er dan ook in allerlei uitvoeringen. Daarnaast tientallen verschillende parfumsflesjes of balsamaria, kop- en dadelflesjes en heel bijzondere stukken als het zogeheten Ajax-flesje. Verlaat men deze ruimte dan volgt een vitrine met transportflessen, een vitrine met kleine en grote potten om dan vanzelf oog in oog te komen staan met het prachtige schilderij van Henk Helmantel van Romeins glas. Zes Romeins glazen voorwerpen zijn door hem op een ongekend vakkundige wijze geschilderd en de voorwerpen zelf zijn vóór het schilderij uitgestald. Tenslotte nog een vitrine met diverse afwijkende glasvormen en een sokkelvitrine met een prachtige glazen urn, compleet met deksel.

Gezien het enthousiasme van de leden van de Oude Flesch mag zeker worden gesteld dat het bezoek aan dit museum in alle opzichten geslaagd is geweest. Omdat Harry Wagter, met bloedend hart volgens zijn vrouw, verstek moest laten gaan kregen de gidsen van haar, namens u allen, een heerlijk flesje wijn aangeboden. Daarvoor onze hartelijke dank.

De kunst van het drinken (Twee)

Deze in nummer 124 van DOF door Joanie Dehullu besproken tentoonstelling in het Nationaal jenevermuseum Hasselt werd wegens het grote succes er van verlengd van 5 juni tot 4 september. Inmiddels is die datum ook al weer verstreken. Ter vervanging van een aantal bruiklenen werden in de extra periode enkele nieuwe werken getoond die het museum in de maanden ervoor kon verwerven waaronder het hier getoonde werk 'De luistige drinkenbroers' uit 1839/39 van de Antwerpse genreschilder François Melzer (1838-1873). Inmiddels heeft dit actieve museum de deuren geopend voor de reeds in ons blad aangekondigde tentoonstelling:

Smeets, Drie generaties jeneverstokers in Hasselt.

Smeets is al 90 jaar een sterk merk in Limburg, Vlaanderen en ver daarbuiten. Luc Smeets, kleinzoon van stichter Gerard Smeets, onderzocht gedurende enkele jaren het verhaal van deze stokerij. Zijn onderzoek resulteert nu in een tentoonstelling en een boek over stokerij. (160 pagina's met circa 170 illustraties € 28,- in de museumshop en in de boekhandel).

TENTOONSTELLING

De uitbouw van het jenevermerk Smeets is het meeslepende verhaal van het ontstaan en de groei van een 20ste-eeuws familiebedrijf in België dat begon als een kleinhandelszaak in de jaren 1920 en op het einde van de 20ste eeuw was uitgegroeid tot een jeneverstokerij met een afzetmarkt in binnen- en buitenland. Gerard Smeets stichtte na de Eerste Wereldoorlog en in de onwaarschijnlijke context van de Wet Vandervelde onder de kerktoeren van de Hasseltse Virga-Jessebasiliek een kleine handelszaak in geestrijke drank en tabak. Nadien evolueerde deze winkel tot een groothandel. Zoon Louis bouwde na de moeilijke oorlogsperiode samen met zijn vader de firma uit met een eigen graanjeneverstokerij in het centrum van Hasselt en later

met een gloednieuw modern bedrijfscomplex langs de grote ring. Kleinzoen Jo maakte de sprong naar nieuwe markten in het verre buitenland en investeerde in een kwaliteitsvol en milieuvriendelijk bedrijf. De eigen collectie van het Nationaal Jenevermuseum werd onlangs uitgebreid met die van Renaud Beckers, die jarenlang alles verzamelde wat te maken had met de firma Smeets: van flessen en glaasjes tot allerlei promotiemateriaal.

De tentoonstelling 'Smeets, Drie generaties jeneverstokers in Hasselt' loopt van 2 oktober 2011 tot 8 januari 2012.

Produced in Holland: een wereld van jenever

In samenwerking met leden van de Oude Flesch organiseert het Jenevermuseum Schiedam van eind november 2011 tot maart 2012 een tentoonstelling over de export van jenever. Naast vele flessen zullen ook andere facetten van deze handel aan de orde komen: productie, distilleerderijen, rederijen, agenten overzee, schnapps als wijwater, concurrentie, reclame, verpakking en anekdotes. Ook rogge, moutwijn, strohulzen, etiketten, glaszegels, gezonken schepen, vijf continenten, stoere zeebonken en een dandy geven hun geheimen prijs in de verhalen.

Bij het onderzoek voor deze tentoonstelling bleek al gauw dat er nauwelijks iets bekend is over de export van jenever in het verleden. De nu opgedane kennis mag niet verloren gaan, dus deze wordt gebundeld in een rijk geïllustreerde catalogus van circa 250 pagina's waaraan een twintigtal mensen meewerken. Er wordt geprobeerd de prijs rond de 30 euro te houden, maar dat hangt af van subsidies en voorinschrijvingen.

Leden van de Oude Flesch kunnen bij voorintekening 10% korting krijgen. Vóór 15 oktober een mailtje naar hoofd tentoonstellingen Joyce Pinsel-Meijer is voldoende: joyce@jenevermuseum.nl, onder vermelding van 'boek export' en uw naam en postadres + vermelding 'ophalen' als u het niet per post wilt ontvangen; dat scheelt extra portokosten. U

krijgt natuurlijk ook de kans om in te tekenen tijdens de veilingdag van de Oude Flesch op 2 oktober in het Jenevermuseum! Om u vast warm te maken hierbij drie kleine stukjes uit de bijdragen van Peter Vermeulen, Klaas Prins en Johan Soetens. En die gaan natuurlijk over het omhulsel van de jenever:

'J.J.Meder & Zoon, distilleerderij 'De Zwaan', werd in 1795 te Schiedam opgericht. In 1920 kwam de zaak in handen van de familie van Kempen (Wassenaar). In 1970 kwam het bedrijf via Coebergh in handen van de gedistilleerd divisie van Heineken.

Het voornaamste beeldmerk was natuurlijk een zwaan: Zwaan Genever en voor de export Swan Geneva.

Volgens mededeling van de laatste directeur, de heer van Kempen, staan de letters 'WP in het cachet voor Weesp. Uit empirisch onderzoek is mij gebleken, dat de eerste kelderflessen van helder (zeer dun) glas werden gebruikt door Meder & Zoon.'

'Bols ging er in de dertiger jaren van de vorige eeuw zelfs toe over om haar likeuren en jenever in aardewerken flessen in de vorm van een boertje of boerinnetje te verpakken. De eerste stelletjes werden geleverd door de Duitse firma W. Goebel, een bedrijf dat ook de bekende Hummel-beeldjes heeft vervaardigd. Het boertje heeft een jeneverkruik in zijn linkerhand en een glas in zijn rechterhand. Het boerinnetje houdt met twee handen een likeurfles vast.'

'De ietwat teleurgestelde minister keek me aan en zei 'Maar mijnheer, ik begrijp toch nog steeds niet waarom die jeneverflessen zo zwaar moeten zijn'. Ik heb geleerd dat je op een onzinvraag het beste met onzin kunt antwoorden. 'Minister, U moet niet vergeten dat we een zeevarende natie zijn. De kapitein is vaak wekenlang van huis en die moet toch iets hebben om zich aan vast te kunnen houden'. Hij keek alsof hij het begreep, haalde zijn schouders op en verliet het vertrek. Thuis stond de Bokma koud. Ik had best een dubbele verdiend uit die stevige fles. '

Mutaties 3^e kwartaal

Nieuw lid: Robert Hijnen, Steigerbouw 19, 3991 NZ Houten. Tel nr. 030- 75587791 / 06 237 49712

Adreswijzigingen: Andreas Baatz, Heidestrasse 12, 24616 Hasenkrug. Duitsland. Tel.nr. 04324-2869878
Sebastian Brosel, Friedrich-Bosse-Strasse 74, 04159 Leipzig
Henk Hettinga, Dam 34, 3111 BD Schiedam. Tel.nr. 06-25 01 63 58

Overige wijzigingen: Er is een nieuwe directeur bij de Stichting Jenevermuseum Schiedam: Alwine van Winsen (het nieuwe e-mailadres werd al achterin ons vorige blad vermeld)

Europa's Grootste Vintage Evenement
19 & 20 november 2011
Jaarbeurs Utrecht

**VERZAMELAARS
 JAARBEURS**

voorverkoop & info:
www.verzamelaarsjaarbeurs.nl

CATALONIË GLAS VERPAKKINGEN

FLESSEN - POTTEN - SLUITINGEN - (+ TEFLON INLAGEN)

GLAS IS MILIEUVRIENDELIJK

Streekstraat 48

5041 DN Tilburg

Telefoon 013 - 425440

Telefax 013 - 354082

AMSTERDAM
 REPUBLIC
 SPIRITS

AMSTERDAMREPUBLIC.COM

Mijn verzameling gebruiksglas
 uit de 17e, 18e en 19e eeuw
 is nog lang niet compleet...
 Voor aantrekkelijke kansen en
 uitbreidingen ben ik altijd in de
 markt. **Harry Wagter**
 0653-300837 wagter@iae.nl

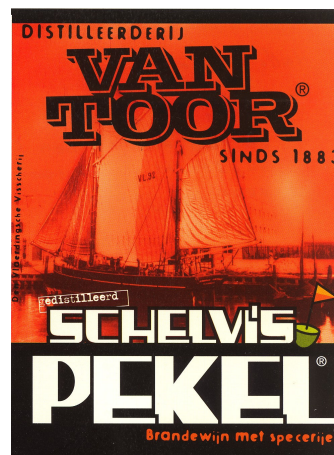

**KENNISMAKEN MET
 JENEVERS**

WF
 WYNAND FOCKINK

Wynand Fockink

DISTILLEERDERIJ

VAN TOOR
 SINDS 1883

**SCHELVI'S
 PEKEL**
 Brandewijn met specerijen

EEN DEEL VAN ONS GEHEIM LIGT ONDER DE GROND.

Een deel van het geheim van KETEL 1 ligt onder de grond, waar in grote ondergrondse vaten zich het geheim van hethuizen voltrekt. Maar het grootste geheim van KETEL 1, de jonge ambachtelijke graanjenever die zijn zachtheid dankt aan louter graan, een keur aan kruiden en gelagerde granen-eau-de-vie, bewaren we boven de grond. In de kuis waar nu al meer dan driehonderd jaar de dagboeken

van Joannes Nolet veilig liggen opgeslagen. In 1691 vertrouwde Joannes Nolet de lijst van ingrediënten en het distilleerproces toe aan deze dagboeken. Maar één Nolet per generatie heeft toegang tot dit zorgvuldig bewaarde geheim. Zo blijft ook de komende generaties de receptuur van KETEL 1 graanjenever het best bewaarde geheim van Schiedam. www.ketel1.nl

KETEL 1. HET BEST BEWAARDE GEHEIM VAN SCHIEDAM.

BOLS CORENWYN 6 10
NU OOK 6 & 10 JAAR CELACERD.

BOLS Corenwyn is een superieur authentiek Hollands product. Door jarenlange rijping op Limousin eikenhouten vaten krijgt BOLS Corenwyn zijn goudgele kleur en lichtzoete, fluwelen smaak.

Meer informatie kunt u vinden op www.bolscorenwyn.nl

BOLS Corenwyn

Geniet, maar drink met mate.

Pure bekoring

Geniet, maar drink met mate.